

Irmenlo. Deel 2

Adriaan van Oordt

bron

Adriaan van Oordt, *Irmenlo. Deel 2*. C.A.J. Dishoeck, Bussum 1923 (tweede druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/oord001irme02_01/colofon.php

© 2016 dbnl

I.

In 't Hornlosche woud tusschen Irmenlo en Telgud werd de ding gehouden, een geboden ding, waarvoor de markgenooten door Brunar, den dingbode, waren opgeroepen. Tusschen begroeide heuvelen lag de maalstede, een groote kuil, waar de mannen zich schaarden om de dingplaats, omheind door met koorden verbonden hazelroeden, 't aan Wodan gewijde hout.

Tegen den westelijken heuvel, aan den voet eener linde, zat de schout als rechter, den ontschelden rechterstaf in de hand, den rechtervoet over den linker, onbewegelijk, hoog verheven, 't gelaat naar 't Oosten, vanwaar het licht kwam. En beneden hem waren de oldermans in hun zetels van zand. Den mantel trotsch over schouders en armen, staarden ze over den ommestand heen, zooals sedert onheugelijke tijden hun vadersen gedaan hadden, van vader op zoon de wijsheid overdragend, die thans in hen leefde als water eener altijd wellende bron.

Aan de zuidzijde, aan den ingang stonden Warnef en achter hem de kerkheer als bruidswerver met zijn

twaalf getuigen. De gelaatstrekken bleek-gespannen, de gebaren onberispelijk afgemeten, bracht Warnef zijn klachten omhoog.

Hij klaagde Alkwert aan. Hij stelde hem aansprakelijk voor de verdwijning van Gonda, met wie hij wel is waar nog niet was verloofd; maar 't aanzoek was gedaan naar de eischen der vormen. De koop was gesloten. Hier stonden bruidswerver en de twaalf getuigen.

En tusschen zijn koude woorden kwamen leemten, trillingen van onderdrukte smart en spijt. Zijn naam was geschonden. Driftig wees hij naar Alkwert, die als beklagde aan de noordzijde van den ding stond, aan de donkere zijde, 't gelaat naar den grond, bevend van de spottende woorden en blikken, die hij om zich heen voelde.

De menschen verdrongen zich om de omheining van hazelroeden, hoofden over schouders, elkaar aanstootend, lachend om de onnoozele houding van Alkwert, die op de vragen van den rechter verwarde antwoorden gaf.

De oldermans stonden op en beraadslaagden, waarna ze de uitspraak van hun oordeel mededeelden aan den ordeldrager, die den mantel achterwaarts, statig luisterde en dan de boodschap overbracht naar den rechter.

Winkhorst veroordeelde den beklagde tot betaling van vijf zilveren schellingen. Maar Alkwert keek hulpeloos rond; en toen de rechter vroeg, of iemand uit den ommestand voor hem wilde betalen,

ging er een gelach op. De mannen woelden in een grauwen halfkring, waartusschen hier en daar een hartstochtelijk roode mantel of een weemoedig blauwe lijfrok wegkleurden door 't verwelkende groen der elzen en olmen, die bewogen door den wind, mee zweepten, terwijl eike- en lindetakken over de maalstede wenkten en verder in 't woud de sparren even schudden als oude menschen, die niet mee willen doen.

Verrast keken de mannen naar de wolkenjacht langs den hemel; en den fladderenden mantel over de schouders sluitend, deden ze onverwachts 't geroep door den ommestand gaan: 'De heidenen, de heidenen!'

Door een regen van bladeren naderden ze, Woonfred in 't witte priestergewaad, gevolgd door zijn mannen, twee aan twee bochtend door 't woud, waar de dierenvachten lenig over hun schouders glommen. De hand aan 't gevest van de saks, deden ze 't naar achter hellende bovenlijf met een loome beweging op de heupen wiegen. En de open ruimte der maalstede bereikt, kwamen ze aanstuwen, langzaam als een wassende zee. Ze duwden den bode van den ingang en traden de dingplaats binnen, onder de wachtende stilte met hun voeten schuifelend door de gevallen bladeren.

Warnef, met de zijnen naar de zijde der beklaagden verdrongen, trad toornig naar voren. Trillend wees zijn arm naar den rechter. Hij wilde spreken. Maar Winkhorst, bevreesd voor twist, maakte een

afwijzend gebaar; en zich schielijk tot Woonfred wendend, sprak hij, dat de kerkheer, als afgezant van den bisschop, nogmaals op 't strenge bevel van dezen zou wijzen.

Placidus, die zich achter de anderen verscholen had, werd naar voren gedrongen. Zijn gelaat was bleek. Onzeker lichtte hij de armen op, en met een stem, die telkens terugweek, begon hij te spreken: ‘Waarom zal ik veel woorden verspillen? Ik ben een arme kerkheer, die verdwijnt onder de volte der strijdbare mannen. De bisschop daarentegen is een machtig heer. En al ga ik niet mee met al wat hij zegt van de Heilige Schriften, hij is goed, hij is vroom. Vreedzaam drijft hij de menschen als een herder zijn schapen naar den weg der zaligheid. Ge hoort 't, zaligheid! Zaligheid is 't doel van zijn streven, en vrede! “Vrede met u, mannen van Irmenlo,” gaf hij me zegenend mede. Maar niettegenstaande zijn onbegrensde goedheid, staat hij evenals wij allen onder de bevelen des grooten Keizers. Ge kent hem. Ge weet, wat hij wil. Hij wil kerstening der heidenen. En als ge zijn geboden niet volgt, zal hij komen, de vreeselijke, die 't naaste staat tot den vreeselijken God. O, verbergt u dan! Ik heb een groote vreeze! Hij zal u geeselen met morgensterren en zwaarden. Hij zal uwe vrijheden rooven. Ach, ook ik heb de vrijheid lief. Zonder haar is 't beter te sterven!’ En met aarzelende stappen trok hij zich terug en verdween achter de twaalf getuigen, terwijl onder den ommestand een gemompel van afkeuring wegstierf.

Allen keken afwachtend naar Woonfred, die voor de heidenen lichtte in zijn wijd priesterhemd, waarover de naakte armen bronskleurig neergingen. Een zilveren hoofdband glansde boven zijn voorhoofd en zijn haren lagen als een krans over zijn schouders.

Hij wachtte een wijle. Gewoon in plechtige bijeenkomsten te spreken, zag hij rustig om zich heen en dan overheerschte hij met een groot gebaar de maalstede, zijn rede aanheffend: 'Ik vraag u allen, gij, rechter, oldermans en ommestanders. Hoe lang zult ge nog luisteren naar woordengeraas van vet geluierde Christen-priesters? Hoe lang zult ge u nog verschuilen in kerken en kapellen en u rekken aan kruisen, waar de Christen God als een lijfeigene stierf?'

'Woud en woudtempel zijn verlaten. De Wodanpriester tandeknarst over 't volk, dat zich verlaagt tot bukkenden arbeid der vrouwen en lijfeigenen, dat slechts leeft, om zijn tamme vruchten in vrede te eten. Eens zult ge evenals deze priester in pijn rondwandelen, om uw vrouwenarmen en uw vadsige buiken te verbergen. En dan zal de vreemdeling vragen: Welk volk is dit, dat kruipt en knielt langs den weg, dat te lui en te log is, den beer en den ever te ontmoeten?' En dan zal de vreemdeling wederom vragen: 'Welk volk is dit? Nog nimmer hoorde ik in verheven zangen van zijn daden gewagen.'

'Mannen van Irmenlo, spitst uwe ooren! De

Christenen willen terugkeer van hun leugenparadijs, van hun leugenleven van vrede. Vrede? Strijd zeg ik u! Strijd is leven. Worden reeds de kinderen niet geboren onder strijd? Strijden Goden niet tegen reuzen en boomen niet tegen storm?’

‘Ook in mij, den Wodanpriester, is strijd en smart en schande over de schande van mijn volk. Als ge de Christenen volgt, volgt hen! Maar geeft uw wapens over! Ik zal ze in den tempel bewaken als heilige teekenen van een eertijds heilig volk.’

Hefstig bewoog zijn baard zich tegen 't priesterhemd, terwijl zijn arm met zware gebaren over den ommestand dreigde. Hij boog 't bovenlijf, alsof hij wierp met de speer; en dan zweeg hij, de lippen verschroeid van de hitte der woorden.

Maar zijn oogen bleven in de verte zoeken. Onder luisterende stilte richtte hij 't hoofd hoog op en vervolgde: ‘Wanneer ik onder u wandel, is 't licht als een leugen om mij heen. De nacht is mij liever, want dan zie ik 't bedrog niet, hoe ge in lui- en lankmoedigheid overoude zeden verwaarloost, hoe ge uw afstamming van den goddelijken Irmin verloochent. Maar wacht - en vreest ten laatste, 't zal om niet zijn. Maar bidt en smeekt en laat u weeklagend vallen aan vermolmde kruisen, 't zal om niet zijn. Ik heb erge dingen in de toekomst gezien. Ik zeg u! Ik heb de vlucht der vogels bespied. Ik heb in de ingewanden der offers gelezen. Ik heb de runenstaven geschud. Ik heb uit den tempelbeker gedronken. Ik zeg u! De

Goden leven. Walhalla beeft van hun toorn. Er zullen dagen komen, dat de wolken scheuren van hun wraakzang, dat de sterren als rotte vruchten van den hemel vallen, dat zon en maan niet gezien worden. De aarde zal beroerd worden als een zee. Bergen zullen wandelen, hoeven gevuld worden met zand. Vlucht dan, vlucht dan, 't zal om niet zijn. Er zullen ommegangen zijn van smart en wanhoop. Vrouwen zullen naar de kinderen zoeken, mannen elkaar roepen. Maar 't geroep zal om niet zijn in den nacht, als een mantel over den smaad en de schande.

En als ik denk over deze dingen, die door Skoeld onder den wereld-esch zijn gezien, dan wordt de dracht der smart mij te zwaar. Tranen worden geboren.

Maar nog niet zijn alle wegen versperd. De nacht is nog niet ingevallen. En de Christenen zijn weifelend en wijkend in hun leer. In hun kronkeltaal verstaan ze elkaar niet. Straks hoordet ge 't den kerkheer verklaren.

Wat zult ge nu talmen en den roem doen verwalmen als een uitgebrande toorts? De saks is gewet. 't Moer is onverzadelijk. Wat zult ge nu talmen, totdat ge den stroodood sterft en als een schaduw door Hels rijk gaat rondwaren?

Wij, wij mannen zullen onder heldenzangen den meed met Wodan in Walhalla drinken en dan uittrekken en strijden en vallen en weder opstaan en aanzitten. Doodde de onoverwinnelijke Irmin

zich zelve niet, omdat hij den smadelijken stroodood niet wilde sterven, omdat hij verlangde naar zijn gereedstaanden zetel in Walhalla? En zoudt ge dan als vrouwen blijven loochenen en luisteren naar beloften der Christenen?

Grijpt naar de wapenen! Beantwoordt de komst van strijders met geklikklak van wapenen. Grijpt naar de wapenen! Alvader, Alvader is vertoornd!

De mannen reikhalsden over schilden en schouders. Wild-begeerig loerden ze naar Woonfred, wiens woorden als hamerslagen dreunden.

En toen hij zweeg, volgde er een oogenblik van stilte. De ommestand rilde langs de gespannen koorden. En dan donderde een gejuich. Wapens ratelden. Speren en saksen lichtten door elzen en olmen, die heftig over den ommestand waaiden. Zelfs de oldermans vergaten hun waardigheid. Onstuimig stonden ze op. En de twaalf getuigen aan de noordzijde traden met hun saksen zwaaiend naar voren, zoodat Placidus, die op de knieën lag te bidden, ontdekt werd.

Haastig stond hij op, trachtte door de heidenen te dringen. Maar teruggestooten, liep hij heen en weer, radeloos, de armen in de hoogte, om 't wapengekletter en geschreeuw te bezweren. Hij drukte zich tegen den ommestand aan, verbrak 't heilige koord der omheining en ontvluchtte, door een storm van verwenschingen achtervolgd. De mannen dreigden met vuisten en saksen. Ze wierpen met speren naar den heiligschenner. Maar Brunar, ijlings toe-

geschoten, verbond de hazelroeden met een nieuw koord. En toen de kerkheer verdwenen was, wendden de mannen zich naar den ding. Geestdriftig wenkten en groetten ze de heidenen, terwijl anderen, de woorden van Woonfred bepleitend, hun gedachten beeldden in zware gebaren, in telkens herhaalde juichkreten, waartusschen 't wapengekletter onophoudelijk beukte.

Winkhorst, die vergeefs zijn waarschuwende stem over 't rumoer deed donderen, sloeg met den rechterstaf tegen 't boven zijn hoofd aan den lindestam opgehangen schild. 't Geschreeuw verstomde. En ook hij stond onwillekeurig op, en verklaarde, dat de heidenen als vrije Saksers de vrijheid hadden, te gaan en te komen, waar zij wilden. En als zij de oude Goden bleven vereeren, dan moest de bisschop of de keizer maar komen en de heilige eiken en den heiligen tempel verwoesten. Ze zouden mannen gereed vinden.

Nogmaals sloeg hij met den staf tegen 't schild. En de ding was geëindigd.

De heidenen verstrooiden zich onder de Irmenloërs, 't woud verschrikkend door hun zangen ter eere van Wodan, terwijl Woonfred, eenzaam te midden van hen, naar de sparren staarde, die langs heuvels stijgend de toppen als speerpunten naar den hemel dreven.

Bij 't verlaten van 't woud vereenigden de mannen zich. Als één lichaam togen ze naar Irmenlo, vanwaar vrouwen en kinderen hen tegemoet kwa-

men en den stoet omzoomden onder schelle kreten. En toen gaandeweg de kerk van uit 't geboomte rees, borrelden hier en daar vloeken op tegen den kerkheer. Scheldwoorden braken elkaar af. Vuisten dreigden. En bij de nadering der kerk zwol hun toorn, uitbarstend tot een geschreeuw van bedreigingen, door elkaar geslingerd tot een wilden wraakzang. Ze verdrongen elkaar voor de kerk, met wapens beukend tegen de deur, terwijl anderen, de haren wild naar achteren schuddend, als blaffende honden naar omhoog schreeuwden. Ze tartten den Christen God, de kerk te beschermen, want ze zouden alles verbrijzelen. En elkaar aanhitsend, namen ze steenen op en smeten naar de wanden, totdat Woonfred zich met ruwe rukken een doorgang baande en zich voor de deur plaatsend, de mannen maande. De tijd der verwoesting was nog niet aangebroken. Wie nog een steen durfde aandragen, zou zich te verantwoorden hebben. Zijn woord was wet. Allen, mannen en vrouwen moesten hem volgen tot aan den rand van 't woud, waar hij den dag van 't offerfeest en andere dingen zou verkonden.

Ze lieten de steenen vallen, terwijl hun blikken verlegen naar een rustpunt zochten. En onder weifelende woorden liepen ze Woonfred na, die voor ging in 't wijde witte priesterhemd.

De kerkheer, die sedert zijn vlucht van de maalstede in de kerk geknield lag, trachtte te bidden. Hij beefde, strekte de gevouwen handen. Maar

Woonfred hoorende bevelen en de heidenen heengaan, loosde hij een zucht. Een glimlach lichtte over zijn gelaat. Hij stortte zich neer, 't gelaat naar de aarde en bad en dankte. En dan stond hij op en keek nadenkend rond. Zoodra hij buiten kwam, zouden de saksen over zijn hoofd zwaaien. Hij dekte de oogen met zijn handen. O, die heidenen, die naar zijn leven hijgden. De kerk was gevangenis en de kerkheer gevangene geworden.

Hij luisterde aan de deur; en niets hoorend, legde hij zich neer, 't hoofd droevig op zijn borst. Zijn toestand was oneindig troosteloos. Tot in den avond zat hij, geslagen door wanhoop, voor zich heen te staren. En zoo eenzaam in de schemering, die verraderlijk om hem heen sloop, voelde hij behoefte zijn eigen stem te hooren. Wat was een kerkheer, gedoemd, in zich zelven te murmureeren tegen de werken der heidenen. En tot denkbeeldige Irmenloërs sprekend, deed hij toornige gebaren door de duisternis gaan. Had hij vergeefs de kracht van den duivel gebroken? Waren zijn woorden gevlucht met den wind? Hij wist 't niet. Maar God zou engelen zenden en den kerkheer verkwikken en de heidenen verbrijzelen. En tot bewustzijn komend, dat hij tot de duisternis sprak, zweeg hij. Hij wilde zijn woorden niet verspillen, zijn woorden, kostbaar, kostbaarder dan goud en zilver.

Den volgenden dag wachtte hij vergeefs op Brunar, zoodat hij zelf 't altaar ging gereed ma-

ken en dan geduldig wachtte op de komst der geloovigen.

Enkelen kwamen aansluipen, angstig omkijkend, of iemand hen zag. En dan neerknielend in duistere hoeken, gluurden ze naar elkaar met wantrouwende blikken.

Placidus las onder vreesachtige gebaren de mis, waarna hij de vromen opwekte. De bisschop, de keizer zelf zouden komen. God zou scharen zenden, die den wapenglans der vijanden zouden verdonkeren.

Maar plotseling zweeg hij. Pijnlijke trekkingen omsponnen zijn lippen. Hij was bedroefd over 't luttele aantal geloovigen, den luttelen oogst van zijn woorden en werken.

En den dienst geëindigd, stapte hij heen en weer, biddend over zijn gevouwen handen en dan opende hij voorzichtig de deur. Hij deinsde. Van overal zag hij Irmenloërs naderen, in witte offerhemden, sommige nog gevlekt door bloed van vorige offers. Ontzet, alsof hij voor een spookverschijning stond, zag hij, hoe ze langzaam-statig voorbijgingen met een minachtenden blik naar de kerk. Hij maakte een kruis. 'Irmenlo, Babylon!' Een groote droefheid snikte in hem op. Tranen kwamen in zijn oogen. Was hij daarvoor van hoeve tot hoeve gegaan? Had hij daarvoor zijn priesterlijke stem doen zwellen, zoodat ze tot in den hemel gehoord was. 'Heidenen, heidenen, ge laat me als een bedelaar staan,' mompelde hij met een verstikte stem.

En Alkwert ziende, wenkte hij en riep den binnentredende toe: ‘Ook gij, ook gij hebt me verlaten evenals dezen, die voorbijgaan, om andere Goden te dienen. Was mijn God niet goed, niet mild, niet rechtvaardig en niet vreeselijk voor zijn vijanden? Zes geloovigen waren heden in de kerk, welke een huis van duisternis en verlatenheid is geworden. Heb ik niet voorspeld, dat ze me dooden zouden? Maar ik vrees en wanhoop niet. Mijn lijf is een vat, waarin 't Heilige woord wordt bewaard tot den laatsten zucht van mijn leven.’

Alkwert, die met een vrijmoedigen glimlach luisterde, viel hem in de rede: ‘Heer, ik heb nog veel wegen te gaan. Ik kwam u mijn schuld afdoen.’ En hij telde zestig denariën voor Placidus, die hem verwonderd aanzag. Zijn hand draalde naar 't geld.

Maar schielijk trok hij haar terug. Als de bisschop hoorde, dat hij 't geld geleend had! Zorgelijk zag hij voor zich en dan sprak hij beslist: ‘Met geld kan ik thans de verdwaalde kudde niet bijeendrijven. Ik zal de denariën in de kerk verbergen en in betere tijden, zoo ik dan nog leef, Gods toorn er mee verzachten.’

Alkwert ging haastig heen. Zijn stap was licht. Woonfred had hem geld gegeven en toegesproken als een vriend. Bij den eersten blik had hij 't vermoed. Gonda was bij hem. Gonda! Sneller liep hij voort, gedreven door geluk, dat hij achter zich voelde. Éénmaal zou hij zich omkeeren en haar

onverwachts zien, haar eindelijk, eindelijk weerzien. De zonnige dagen zouden wederkeeren. En in vlugge, vluchtige gedachten, die als vlinders fladderden van droom tot droom, bereikte hij de Groote Hoeve, waar Warnef in den hoogzetel zat.

Alkwert ziende, riep hij uit: 'Ge komt kwijtschelding bedelen. Maar ik ben niet gewoon, als een vrouw mijn woorden terug te nemen. Morgen reis ik naar Utrecht, waar ik mij bij den bisschop beklagen zal over uw beleedigende handelwijze. De toestanden zijn rot geworden door die eeuwige zucht naar geld.'

Alkwert zag hem met een wrangen glimlach aan: 'Als ge denkt, dat ik u willens beleedigde, dan zijt ge inschikkelijk genoeg in 't afkoopeu er van. Hier zijn de denariën.' En hij wierp ze voor hem neer en ging heen.

Warnef werd rood. Hij raapte den buidel op en liep Alkwert na, dien hij aan de deur inhaalde, op gedempten toon naar Gonda vragend.

Maar hij haalde ontkennend de schouders op. En verder gaande, glimlachte hij voor zich heen in 't koesteren der geheime vooruitzichten, die hem herleven deden. De pijnlijke dag van den ding was voorbij. Zijn schuldeischers waren voldaan. En Woonfred had op de maalstede woorden gesproken, woorden van opwekking tot nieuwe gedachten en krachten. Hij wilde voortaan steunen op zich zelf en zijn wil niet verzwakken door ijdele overdenkingen.

Thuis gekomen, vond hij Marfa met een ontsteld gelaat aan den haard. De menschen beweerden, dat Gonda bij Woonfred in 't woud was, verhaalde ze met een huilerig driftige stem. Alsof 't niet genoeg was, dat ze haar ouders in angst en twijfel gebracht, dat ze de vijandschap aller markgenooten veroorzaakt had, moest ze nu evenals de anderen overloopen naar heidenen, zoodat de kerkheer troosteloos in de doode kerk stond. Ondankbare honden, die luisterden naar heidensch geraas en geschreeuw, die 't heilige omverwierpen. Ze kon niet den eenen dag God en den anderen duivels erkennen. Ze schaamde zich niet. Tartend zou ze door Irmenlo gaan en den kerkheer verkwiken.

Ze zag uitdagend Alkwert aan; en dan met een besliste beweging nam ze een korf met eetwaren op en vertrok naar den kerkheer.

II.

Met een strak gelaat had Alkwert haar aangestaard, niet durvende spreken uit vrees zich te verraden. En toen ze weg was, viel hij neer op een bank. De handen over de knieën, lachte en dan peinsde hij onbewegelijk voor zich heen. Een wijde weelde woelde in hem op. Zijn handen beefden. Hij voelde in zich een aanhoudend geroep, een lenig gevlam van gouden verwachtingen. 't Werd hem te eng, te donker in de hoeve. Hij liep naar buiten. 'Gonda, Gonda!' Zijn hoofd duizelde. Alle menschen spraken er van. Hij moest zich overtuigen. Woonfred woonde tusschen Irmenlo en Thornspick.

En op weg gaande, zag hij de dennestammenin-licht als rechte stralen uit hun pluimige kruinen regenen en aan den heirand vlak boven hem 't woud zich over een heuvel krommen als een reuzendier, de haren wild omhoog gerezen. Onwillekeurig sloeg hij een kruis. Alsof hij telkens geroepen werd, liep hij sneller, de blikken over de deinende hei naar den wazig blauwenden gezichtseinder. En op moerassigen bodem legde hij zich neer bij een meer,

waar 't wolgras tot blonde vlekken geelde. De wind kwam door 't riet en door zijn haren spelen. Hij zag de ranke stengels maagdelijk meegaan. Hij hoorde ritselende rondezangen elfenstemmen over 't water dragen: ‘Gonda, Gonda!’ En hij stond op. Hij wilde niet rusten, voordat hij haar meegenomen had naar Irmenlo.

Maar de woudwegen waren eindeloos lang. Traag kroop 't mos om de dennestammen, 't woud verzilverend in een blauwachtigen toon, die weggrijsde in de diepte der schemerende takken. 't Was hem, alsof de boomenrijen elkander naderden, alsof de takken grepen. Steeds sneller liep hij, verlangend naar den uitgang, die eindelijk lichtte over 't pad.

En aan den woudrand een vrouwengestalte ziende, stond hij sprakeloos stil en dan snelde hij verder. De boomen kringden om hem heen. Hij struikelde en onder 't opstaan krijtend uit vrees, dat de gestalte verdwijnen zou, rende hij naar den rand van 't woud, waar hij Gonda bevend in de armen drukte.

Zachtjes wond zij zich uit zijn omhelzing. En hij nam haar handen en zag haar aan. Hij trachtte te spreken. Maar hij lispte. Tranen kwamen in zijn oogen.

Ze nam hem bij den arm en dwong hem mee te gaan, belangstellend vragend naar moeder en naar de hoeve.

Maar 't warde in zijn hoofd. Hij hoorde haar niet, en tot zich zelve komend, kreet hij smarte-

lijk: ‘Waarom hebt ge me alleen gelaten? Ik heb overal gezocht. Ik heb geleden, gebeden! Waarom hebt ge me alleen gelaten? Waarom moest ik al die dagen wachten? ‘Eindelijk, eindelijk!’ En hij zag naar haar op, nederig als een hond, die bedelt om beten.

Ze antwoordde niet. Met afgewend gelaat verhaalde ze, dat ze Woonfred gevolgd was, omdat ze dienen wilde in 't woud. En nu diende ze als vrouw van den Wodanpriester. Haar leven was een weergalm van 't zijne geworden.

Angstig luisterde hij; en allengs tot besef komend, dat ze hem nimmer volgen zou, onderdrukte hij zijn klachten. Ze waren noodeloos. Hij wilde wel weenen.

Zwijgend kwamen ze op 't woudplein, waar mannen aan een hoeve bouwden en de loofhutten-geraamten dekten met mos en takken.

In de priesterlijke hut zetten ze zich neer.

Uit haar bont gekleurde huive bruinde 't door de zon verbrande vel en langs haar neusvleugels spande 't in lichte trekken naar de lippen, die weemoedig wegljnden.

Ze verhaalde van haar leven en lieven in 't woud. En hij knikte zwaarmoedig. Hij vermoedde achter haar gedempte stem 't verzwegene kleurlooze leven, voortgezeuld van de hut naar 't woud en terug, soms even getint door een offer- of jachtfeest, dat in vreugde steigerend, verviel tot twisten en zwelgerijen ten nadeele der dienende vrouwen. Hij kende

dat van zijn jeugd; en hij drong bij haar aan, dat ze zou terugkeeren. Aan 't kamerzitten gewoon, kon ze onmogelijk leven in de ruwe omgeving.

Haar knieën omvattend, lachte ze hem tegen. Ze kon niet terugkeeren. Allen zouden haar tegenhouden, zelfs boomen en struiken. Ze voelde zich één met hem in 't woud, de moeder der helden. En ze bleven naast elkander in overpeinzingen, soms even verbroken door een vraag, die horte door de stilte.

Plotseling werd de deuropening verduisterd door Woonfreds gestalte, die verrast stilstond en dan met uitgestoken handen naderde.

De oude man stond eerbiedig op en groette met woorden van dank voor de geschonken gave. Maar Woonfred dwong hem te zitten. Met een glimlach van heimelijken trots, dat ook deze tot hem kwam, bood hij hem gastvrijheid aan voor den nacht. En Alkwert, die ongaarne van zijn dochter scheidde, gaf aarzelend bezwaren terug en bezweek ten laatste voor den drang, te blijven.

Over 't woudplein wandelend, keek Woonfred naar den bouw zijner hoeve en sprak de mannen toe, waarna hij langzaam langs loofhutten en tempel terugging, niet zooals vroeger waakzaam-schuw, maar met hooggedragen blikken, want hij zag 't einddoel van zijn willen in de verte dagen. De Irmenloërs bezochten 't woudplein. Ze bouwden hem een hoeve, statig genoeg voor een Wodanpriester.

De hand aan 't gevest zijner saks, betrad hij de hut, waar Alkwert en Gonda in den schemer zaten. Hij verhaalde, dat 't leven dragelijker werd, dat hij spoedig lijfeigenen ten geschenke zou ontvangen.

Alkwert zag hem vreesachtig aan, terwijl Gonda heimelijk zijn gebaren en woorden bewaakte.

Hij wachtte thans de terugkomst van Dornwelf en eenige mannen, die naar Thornspick op verkenning waren gegaan. Over zes nachten zou een groot offerfeest geleid worden en daarvoor wilden ze runderen van de Friezen rooven.

In 't haardvuur lekten en lonkten de vlammen, wier gloed de schemerende wanden sloeg. En door de open deur verflauwde 't blauw van den hemel, bleekten de sterren.

Dáár naderde stemmengerucht; en drie mannen traden met Dornwelf binnen. Ze legerden zich om den haard. Gonda ging om met den kroes; en toen allen gedronken hadden, lachte Dornwelf wreedwellustig tot Woonfred. Hij zwaaide met zijn lange vangarmen. Ze hadden in Thornspick beren- en hertenhuiden geruild, overal doordringend; en niemand vermoedde 't doel van hun komst. De Thornspickers leefden als visschen, stom en slechts azend op visch en vogeleieren. Maar 't land was er week van vetheid. In de Blidgerijngemad weidden koeien en ossen. En hij verhaalde, dat de Thornspickers, niet tevreden met hun kapel, balken hadden neergelegd op 't Hul, om er een kerk te bouwen. Maar zijn mannen hadden 's nachts de balken heimelijk

weggedragen, zoodat de Thornspickers, den volgenden morgen de verandering bemerkend, aan werken des duivels geloofden.

Allen, zelfs Alkwert, lachten mee en Dornwelf ging voort. De Friezen waren goed-geloovig. Men kon hun vertellen, dat ze runderen waren, ze zouden zich argloos laten slachten. En alsof bloed reeds aan zijn vingers droop, kletste hij met de hand over 't vuur en veegde ze af aan zijn lijfrok. In opgetogenheid spoorde hij aan, zoo spoedig mogelijk den tocht te wagen, niet alleen naar Thornspick, maar naar Apoldro en Utiloch, waar ook Christenen woonden. Zijn oogen, bewegelijk onder de struikige wenkbrauwen, zonden vragend-snelle blikken van den een naar den ander. Zijn rauwe stem steeg tot een afgebrokkeld geroep. Hij kon niet stil zitten als een oude vrouw, die in zich zelve zeurt over haar aanstaande reis naar Hel. Hij verlangde naar daden.

Maar Woonfred zweeg in gepeinzen, hoe en wanneer hij de mannen zou uitzenden. Hij wilde slechts rooven, om behoeften te stillen, en niet zooals Dornwelf om het genot, 't geroofde tusschen de klauwen te hebben.

Alkwert zag bezorgd naar Gonda, die aan Dornwelfs heiligen ijver gewoon, met een trotschen glimlach luisterde. Ontzien als vrouw-van-den-Wodanpriester, vreesde ze alleen Woonfred, wiens zwijgen haar huiveren deed, dat hij in een storm van verwijten zou losbreken.

Zich zelve kwellend door die vrees, nam ze een kaars en stak haar aan. Schuw liep ze naar buiten, waar ze 't licht in de holte van een eik plaatste en dan ter aarde viel, Wodan aanroepend. Hij was de Groote-God-van-vleesch-en-bloed, de oerkrachtengever. En zij voelde zich zoo zwak en klein, zoo lijdend verdwijnend in 't groote leven. Menigmaal voelde ze den drang, zich aan Woonfred te klampen. Maar altijd wezen zijn blikken haar af. Altijd stond hij alleen, groote gedachten over het voorhoofd.

Nederig stamelde ze haar klachten, bukte zich neer en neer, de woorden geheimzinnig over de aarde zendend, totdat ze een hevigen zucht, een windruk door de boomen hoorde. Afwachtend richtte ze zich op. De kaars was uitgewaaid.

‘Wodan!’ staarde ze ontzet in den nacht, waar bladeren onzichtbaar over haar zwermden. Een stomme angst wrong zich door haar keel. Wodan had haar bede veracht.

Moeielijk stond ze op. Haar handen tastten in 't duister. Haar voeten zochten schuifelend den weg naar de hut, waar Woonfred ongeduldig haar komst verbeidde.

Hij zag haar streng aan. De mannen hadden dorst. Maar de kaars in haar hand opmerkend, zweeg hij en wendde zich tot Dornwelf, die voortging, de voorvallen in Thornspick te melden. Op een avond een deur open ziende, hadden ze buiten den hoevenaar met een keefswijf en binnen zijn

vrouw met een Christusbeeld in de slaapstee gevonden.

't Hoofd naar achteren, lachten ze, hoestend en proestend in den rook, die naar binnen waaide. En Woonfred, wiens belangstelling werd opgejaagd, deed zijn woorden over de lachbuien hameren. Een vrouwengodsdienst, de menschen week en bleek makend van ontroering en vervoering voor dingen, die noch gezien noch gehoord konden worden. De zeden verwelkten. Was 't niet schaamteloos, niet vernederend voor een vrijen man, bij een lijfeigene te liggen? En zich tot Alkwert wendend: 'Maar de Christenen zijn aan vernedering gewoon. Als lijfeigenen worden ze door den keizer tot groote hoopen gedreven.'

Alkwert, die zich belangstellend gadegeslagen zag, zette zich bij de mannen neer en verhaalde, hoe de groote keizer alles bestuurde, niet alleen krijgers, verdeeld in zich naar één wil bewegende afdeelingen, maar ook zaken betreffende kerk, landbouw en onderwijs. Overal bespeurde men den wil van hem, die de wereld beheerschend, heidenen bestreed en verdreef naar de verste oorden.

De tanden tegen elkaar, strekte Woonfred zich pijnlijk uit, met de vuisten steunend op de bank, die trilde. Heftig lichtten zijn blikken naar Alkwert. Maar hij zag 't niet, opgaande in de warmte zijner woorden.

Eindelijk sprong de heidenpriester op en schreeuwde: 'Ge liegt! De wil-van-een-ieder wordt door

den keizer verdrukt in de groote menschenhoopen, die als booze noten zijn. De schaal is hard, maar wee - de kern verrot.' En onder een drukkende stilte zette hij zich neer. Alkwert trok zich beschaamd terug, terwijl de mannen glimlachend naar hem keken.

Gonda ging weer om met den kroes. In korte woorden besprak Woonfred de voorbereidselen voor den tocht naar Thornspick en 't groote offerfeest, waaraan allen zouden deelnemen. Hij beval Dornwelf bij de heilige offering te helpen; en deze, die als afstammeling der Donarpriesters zich te verheven voelde, onder Woonfred te dienen, antwoordde zwakjes; en bleef, de lange ledematen intrekking, hardnekkig zwijgen.

Den volgenden dag sprak Alkwert er over, dat hij heen wilde gaan, maar aan de afscheidsstonde voelde hij zijn krachten slinken. Hij kon nog niet heengaan. Al zouden Marfa en de kerkheer en de andere Irmenloërs schelden, hij kon nog niet heengaan. Van dag tot dag stelde hij 't uit. En als Woonfred hem verhaalde van den Wodandienst, van 't groote toekomstleven, luisterde hij, heimelijk schelend naar de bronzen bloedvaten, die hij van vroeger kende.

Woonfred zag 't. Hij lachte over den Christen, die heidensche ingewanden droeg.

En Alkwert ging beschaamd heen, zoekend naar Gonda, die hij op den akker, in 't heilige woud en aan haar werk in de hut en den tempel bijstond.

Naast haar zittend in oogenblikken van rust, ontlastte hij zijn angst in een angstig smeeken, dat ze naar Irmenlo zou terugkeeren; en daar ze telkens 't hoofd schudde, trachtte hij haar te overreden. Ze wilde niet meegaan, omdat ze een voornaam leven in 't verschiet zag. Maar 't verschiet was ver en nabij de keizer, die nimmer heidenen in den omtrek van Niumage zou dulden. Heftig vatte hij haar arm. Woonfred, Irmenlo, alle Irmenloërs zouden verdwijnen en zij als zwerveling van Irmenlo naar Utiloch en van Utiloch naar Apoldro en verder en verder zich slepen zonder have en hoeve, zonder stroohalm, om zich neer te vlijen.

Strak staarde ze hem aan, haar zieleleven sluierend achter 't onbewegelijke blauw harer groote oogen. Hij wilde haar lokken naar Irmenlo. En zij wilde leven en sterven met Woonfred. Ze ontvluchtte Alkwert, bevend van zijn woorden, die ze nog als een waarschuwend geroep uit de verte hoorde.

In de herinnering aan 't gebed onder den eik, zag ze zich door Wodan gehuld in den nacht. De toekomst was donker. Ze begreep niet, waarom Hij haar ongenegen was, haar, de vrouw-van-den-Wodanpriester. Misschien, omdat ze Christin was geweest, omdat ze naar 't woudplein gegaan was slechts uit liefde voor Woonfred. Ze voelde zich zoo hulpeloos; zoo ver van de wereld. 't Was haar, alsof ze steeds onder een onweer liep. Woonfred ziende, dacht ze altijd, dat hij haar door een woord of gebaar in een onvermijdelijk gevaar zou brengen,

in een onmetelijke eenzaamheid, waarin ze tot niet zou verzinken. En toch zocht ze hem steeds met haar oogen en ooren; of in haar verbeelding volgde ze hem door woud en moer, tegen hem aanleunend uit vrees voor de boomen, wier wortelen als drakeklauwen over de aarde gingen, wier bladerenwolken sagen zongen, die ze half begreep.

Voortgedreven door een heimelijken hang en drang naar hem, die aan den tempel zat, naderde ze hem met eerbiedig-nederige woorden en zich neergevlid aan zijn voeten, vroeg ze over den tijd, waarin hij als priester zou heerschen.

Gekoesterd door haar woorden, streefde hij haar huive; en dan staarde hij voor zich heen, als zag hij in de diepte der stammen het licht der toekomst gloren.

En liep hij door 't woud naar de vlakte, dan was 't hem, alsof de heideheuvelen vloten voor zijn bevelende blikken evenals de mannen, die hij uitzond op roof. Hij neep dan de vuisten, in de overweldiging van de telkens terugkeerende kracht, van 't trillende willen, zijn willen door 't getij der tijden te dringen.

Met opgeheven hoofd liep hij achter de mannen, deelde bevelen uit, donderde hen na, wanneer ze zijn woorden niet begrepen.

De offerhemden en 't heilige vaatwerk waren gereed. En de geroofde runderen weidden in 't woud. Hij trachtte Alkwert over te halen tot bijwoning der offering.

Maar de oude man wilde, durfde niet. Hij had eerbied voor Wodanaanbidders. Maar hij wilde, hij durfde niet. En toch bleef hem een onweerstaanbaar verlangen aanhangen, zooals vroeger met mannen te eten en drinken onder heilige zangen. Bij deze gedachten vergat hij alles, Irmenlo, den kerkheer en de teleurgestelde hoop, Gonda mee te nemen. Telkens kwam hij schijnbaar-onverschillig langs den tempel drentelen. De gewichtige haast der mannen, 't bezige bedrijf trok hem. Voelend zooals vroeger de nadering van 't één-zijn-met-een-Grooten-God, die de genade schonk, zich in hemelsche bedwelming boven leed te verheffen, koos hij zich ten laatste een offerhemd uit den voorraad.

Woonfred glimlachte tevreden. Alles was gereed. Alle heidenen uit den omtrek waren genoodigd. En toch, toen hij werkeloos aan den tempel ging zitten, voelde hij iets looms, alsof van achteren een wolk hem weg te dragen dreigde. Hij zette de tanden op elkaar. Hij richtte zich op. Maar zijn krachten slonken in een zee van wee. Al zou hij overwinnen - hij wist 't - zijn willen werd gericht door de dingen-buiten-hem. En hij voelde zich weer in de wolk. Wodan! Hij wilde niet gedragen worden! Bemerkend, dat gereedschap aan den tempel ontbrak, barstte hij los in een vloed van vloeken, zoodat allen door elkander liepen te zoeken.

Den volgenden morgen liep hij zinnend over

't plein. Sinds drie nachten had hij Dornwelf niet gezien, die bij de heilige offering zou helpen. Hij schudde 't hoofd, vroeg dezen en genen. Maar niemand had iets van Dornwelf vernomen. En den stand der zon opnemend, begaf hij zich langs den aarden dam over de gracht in den tempel, waar zijn priesters stonden te wachten.

Allengs naderden mannen uit Irmenlo, uit Telgud, uit Horst en uit Utiloch in hun wollig witte, lang geplooide offerhemden. Op een wenk van Woonfred betraden ze den tempel. De offerdieren werden driemaal rond den altaarheuvel geleid, waar 't Wodanbeeld geplant was, de armen en beenen geknot, den mond en de oogen uitgehold tot wijde gapingen.

't Bovenlijf voorover, bespiedde Woonfred der vogelen vlucht. De teekens waren goed. Wodan was den offeraars gunstig. En één voor één werden de offerdieren voor de bloedmannen gebracht, die langzaam de mouwen opstroopten.

Wreed-bevallig zwaaiden ze de offermessen. De dieren stortten. En de messen sneden en gleden. 't Rillen en lillen der darmen werd aandachtig gevolgd door Woonfred, die dankend de armen ophief, terwijl anderen de ingewanden uitsneden en op groene twijgen naar den offersteen brachten, waar de vlammen als gouden lokken krulden door den rook. En de offeraars vielen neer, 't gelaat naar de aarde, de handen omhoog, angstig roepend en roepend, dat het offer Wodan welgevallig mocht zijn.

De priesters doopten wijkwasten aan lange stokken in de bloedemmers. Ze besprenkelden 't Wodanbeeld en de offeraars-in-gebed, die door 't bloed met Wodan vereenigd, 't hoofd onder een bevend brullen tegen de aarde drukten. En de wijkwasten kwijlden. 't Bloed regende over de gewaden. 't Nestelde zich in de haren en traande over gelaat en handen, die steeds omhoog staken, dorstig naar bloed.

En dan stonden ze weifelend op in hun roodgekleurde offerhemden. Met glinsterende oogen, alsof ze uit droomgezichten gewekt werden, naderden ze de offerdieren, die uit elkaar gesneden, over groote vuren gebraden werden, waarna ze naar de loofhutten gingen, terwijl vrouwen emmers bier en meed aanbrachten.

Woonfred plaatste zich tusschen de loofhutten, wier openingen naar hem waren gewend. Hij bracht den eersten dronk aan Wodan en den tweeden tegen de gewoonte aan Tyr, den god van den oorlog. Een beweging ging door de hutten: 'Oorlog, oorlog!' De mannen stonden onstuimig op.

Maar Woonfred wenkte een dienaar, die uit den tempel den beker-der-wijsheid bracht. En hem plechtig in de hoogte houdend, dronk hij tot den laatsten druppel, waarna hij met een dreunende stem begon: 'Door den heiligen tempelbeker verlicht, zie ik verleden en toekomst elkaar ontmoeten. Mijn woorden zijn woorden van Wodan. Luistert!'

'Wodan gebiedt, dat wij als vrije Saksers, gij

als zelfstandige helden en ik als uw priester en aanvoerder zooals in overoude tijden leven, want op-zich-zelf-strijdende helden komen in Walhalla en niet keizerlijke krijgers, wier moed geschraagd wordt door omringende strijders.’

‘Maar allereerst moeten we de marken van Christenen schoonvegen. En daarom vraag ik u! Als de strijdhoorns door 't woud en door Irmenlo gieren, als de saksen en speren wenken, zal er dan niemand de ooren sluiten voor 't vlamme geroep tot den oorlog?’

De mannen strekten onder heilige beloften de saksen; en Woonfred begaf zich naar een der loofhutten, waar de offermalen gewijd werden door een driemaal op-en-nederzwenken van den heiligen hamer.

Vaag omwolkt door den damp uit de ketels sneden de mannen zich bouten en aten. De vrouwen gingen rond met kroezen. En weer dreunden dronken aan Goden en dronken-van-minne aan gestorven helden. Telkens werden stukken gebrad op de tafels gebracht en telkens verdwenen ze onder de snijdende en rijtende handen.

Heldenzangen, aangeheven in de eene hut, zwollen door 't invallen der andere mannen tot een wilden wrong van krachtgeluiden, waarin de bezongen helden door oorlogsgewoel en gewentel als wandelende bergen streden op-zich-zelf met saksen als bliksems, met knotsen als boomen. Over de hobbelende maten schreden ze, de onoverwinne-

lijke reuzenbeelden, druipende van bloed, de schedels gespleten, de buiken opengereten. De vijanden deinsden en vielen. 't Veld, belegd met dooden-in-bloed was als een gaarde vol bloeiende bloemen, waarover zwarte vogels zwermde. En ten laatste stormden ze, achter hen fladderende mantels, en voor hen als voorboden der wraak bedwelmende zegezangen.

Alkwert, tegen den wand gedrukt, zag verschrikt, hoe telkens de bebloede armen en handen den beker aan de zware baarden brachten, waarin 't gestolde bloed aan klodders bengelde. Hij at en dronk met schichtig-snelle gebaren en dan opende hij wijduit den mond, om schijnbaar mee te zingen.

Angstig-klein te midden der geestdrift, verschool hij zich achter zijn nevenman. Zich verpletterd voelend door de onstuimige zanggeluiden, die als markeestenen over hem wentelden, dacht hij aan den kerkheer. En de angst sloeg als een golf over hem heen. Gluiperig zag hij rond, of hij niet weg kon sluipen, toen hij Dornwelf buiten zag staan.

De armen en beenen onbeholpen lang aan zijn reuzenlichaam, keek Dornwelf verlegen naar de mannen, die met een blijden schreeuw hem omringd hadden. Op de vragen, waar hij gebleven was, verhaalde hij beschaamd, dat hij alleen op roof was gegaan naar Apoldro, maar achtervolgd, was hij in de kerk gevluht; en daar ze hem in die vrijplaats niet dooden mochten, hadden ze hem opgesloten. Hij had er gewijd brood gegeten, water

uit de doopvont gedronken. Zich ten laatste lang uitgestrekt in 't midden der kerk, was hij naar buiten gedragen, en terwijl een Christenpriester de mannen schold, dat de heiden zonder voorafgaande bekeering gestorven was, was hij uit den dood herrezen, in zijn haast om te vluchten verzuimend, er eenige neer te stooten. Maar hij zou zich wreken. Heftig plukte hij aan zijn baard, waartegen mossig-grijze vlokken en brokken kropen.

De mannen sloegen elkander onder uitbundige uitroepen op den schouder. In de lendenen gevouwen, lachten ze, totdat tranen uit hun oogen dropen; en dan verdrongen ze elkaar naar de loofhutten, waar ze zich neerzetten, Dornwelf met verlegen gebaren, zich schamend over zijn mislukten tocht. Hij was den vorigen dag al uit Apoldro gevlucht. Maar liever had hij in 't woud vernacht, dan als een hulppriester deel te nemen aan de offering.

De mannen, die bewonderend zagen, hoeveel in zijn reuzenlijf verdween, roemden zijn krachten en lachten. Hij was te gast geweest bij Christenen. Ze zouden hem Dornwelf den Heilige noemen. En hij, die reeds vier bouten en tien kroezen verzwolgen had, wendde zich naar de leege ketels en schold, dat ze met opzet alles opgegeten hadden. Hij had zijn grootste aandeel in de gevaren der rooftochten, maar bij de offermalen werd hij toegesproken en bediend als een jongen. Uit zijn verlegenheid vlamde een wilde vermetelheid. Bloe-

dige sterren dreven in zijn oogen. Uitdagend zag hij naar Woonfred, tastte onzeker naar zijn beker en sprak tot de lachende mannen. Niemand had 't recht te spotten. Hij was een priester van Donar!

En toen ze voortgingen met lachen, sloeg hij met de vuist op de tafel. Aanmatigend richtte hij 't hoofd op. Van zijn lippen vlokte de schuim in zijn baard: 'Mijn hamer! Hondsvodden, die me afgekloven botten voorzetten, die den meed voor zich zelve bewaren. Mijn hamer! Over schedels zal ik zwaaien, ik, een priester van Donar met meer macht en kracht, dan een knecht van Wodan!'

En ziende, dat Woonfred bezorgd opstond en anderen nieuwsgierig de hut omringden, rees hij: 'Bier en bouten.... en Gonda zal ik meenemen.' Hij waggelde. Trillend van woede over de stilte om hem heen, deed hij de vuisten tegen elkander botsen en schreeuwde: 'Melksnuiten, haalt bieremmers! Ik zal ze alle leeg zuipen. Haalt ze, of ik wurg, ik donder de heele hut naar Hel!' En naar zijn saks willende grijpen, zakte hij in een lijfverslapping en verdween onder de tafel.

Woonfred beval, hem naar buiten te dragen. De mannen keerden naar de hutten terug. De kroezen gingen om. De zangen kwamen langzaam uit de wijd open monden. En dan leunden de lippen aandachtig aan de bekers als kindermonden, verlangend naar zog. De klanken werden vager. Sommigen vertrokken, door achterblijvers nageschreeuwd.

Anderen stamelden christennamen. Bij Hel in dalen van modder en etter zouden ze baggeren. En dan hieven ze weer zangen aan, zwaar en log als 't loeien der koeien.

Alkwert, die bij de komst van Dornwelf buiten gebleven was, zette zich naast Gonda neer aan den rand van 't woud, vanwaar ze 't plein overzagen. 't Hoofd schijnbaar onverschillig in de hand, drong ze haar onrust terug uit vrees, dat Alkwert weer manen zou tot terugkeer naar Irmenlo.

Maar hij was 't manen moe op dezen dag, die voor hem een gat van verschrikking was geworden. In plaats van opgenomen te worden door heilige geestdrift, werd hij neergedrukt door de zangen, welke tot een afgebrokkelde keten van wilde kreten uit de hutten slingerden. Telkens keek hij angstig op. Morgen wilde hij heengaan. Zijn gedachten werden weggevreten door wroeging. Hij was afvallig geweest. En zich tot Gonda wendend, die zwijgendmoede voor zich heen zag, deelde hij haar zijn voornemen mee.

Ze knikte en zei, dat moeder niet alleen in de hoeve kon blijven; en dan zweeg ze, zangers met onbewuste stappen ziende heengaan en de overblijvende, den beker in de hand, op 't plein heen en weer zwaaien. Schreeuwend, dat er geen bier was, wierpen ze verachtelijk de bekers weg, grepen naar de saksen en trachtten zwaarddansen uit te voeren. Maar zwaar tillend lieten ze de armen zinken, botsten tegen elkaar en de wapens drei-

gend opheffend, vloekten ze naar den hemel en zwaaiden onbestemd om zich heen.

Gonda hield haar handen angstig aan de knieën. Als gevelde offerdieren zag ze de helden storten. Ze wilde vluchten. Maar zich voor Alkwert schamend, bleef ze gespannen naar de mannen staren.

Plotseling stootte ze Alkwert aan en, naar twee raven wijzend, die in kringen vlogen over 't plein, riep ze met heimelijk bange stem: 'Zie, zie! Hugin en Munin, Wodans raven! De een heeft 't geheugen en de andere de kennis te onderscheiden. Ze zullen Alvader de slechte boodschap in de ooren fluisteren.'

III.

Den volgenden morgen, toen de mannen nog sliepen, nam Alkwert afscheid. 'Ik zal dan heengaan,' sprak hij en vatte haar handen. 'Elken morgen zal ik uitzien. Kom dan, want onder hen zult ge vergaan. De keizer....' Onbewust maakte hij een kruis en 't plein verlatend, wenkte hij en schreed haastig langs 't moerpad naar het groote woud.

Telkens keek hij om, of ze hem achtervolgen zouden en aan den kerkheer en Marfa denkend, voelde hij een angst. Hij was toch uit liefde voor Gonda gegaan en nimmer wilde hij naar de heidenen terugkeeren. Hij zette zich neer, veegde zich 't bezweete gelaat af. 't Was hem, alsof van Irmenlo een onweer dreigde. En zich besluiteloos omwendend, of hij niet terug zou gaan, zag hij de boomen doode bladeren regenen en de takken zich naakt en dreigend uitstrekken. Schuw stond hij op onder 't aanhoudende doode-bladeren-geritsel, verbroken door den val van doode takken. Alles stierf - in den voortuin der hel, zooals de

kerkheer zeide. En bukkend en wijkend, telkens omkijkend, verliet hij als een uitgeworpene 't woud.

In Irmenlo verweet zijn vrouw hem, dat hij zich schuil gehouden had bij de heidenen. En toen hij zich verdedigde met Gonda's naam te noemen, schreeuwde ze, dat hij met 't eene been in de kerk en met 't andere in den heidentempel stond. Ze wist alles. Bezwaarlijk kon hij zich achter Gonda verschuilen.

Hij haalde de schouders op en verliet de hoeve. In de kerk herademde hij in warme gebeden. En de kerkheer, verheugd, hem weer te zien, bestrafte hem met woorden, die, eerst hóóg gaande, daalden tot vaderlijke wenken, want hij zelf voelde zich schuldig. Warnef was naar den bisschop geweest. Hij was bang voor de toekomst. En in de behoefte, zijn zorgelijke gedachten te loozen, nam hij dikwijls Alkwert mee, die, gedwee naar hem luisterend, overal Gonda's beeld meedroeg. De menschen liepen hem zwijgend voorbij. Soms schreeuwden ze hem na, dat hij om lekkere beten naar de offering ging of ze raakten hem met beleedigende lachjes.

Op een morgen ontmoette hij den kerkheer, die bedroefd sprak: 'Alkwert, de kerkheer is broedeloos. Geef me een bete te eten. De menschen zien niet naar mij om.'

En Alkwert gaf hem den raad, naar Marfa te gaan, toen Brunar kwam aanloopen, verschrikt uitroepend: 'Heilige Maria,' en hij wees naar

't westen, 'er komen mannen te paard, een met een gouden berg op 't hoofd en in zijn hand een stok, welks einde is omgekruld.'

De kerkheer verbleekte. Hij snelde heen naar den weg, waar de stoet kwam aandraven, vooraan de bisschop in de stijf-gouden dalmatica, waaronder de zijig-zware albe golfde en op een afstand twee aartspriesters, gevolgd door een tiental krijgslieden, allen op wilde, zwaar gebouwde paarden, omzwermd door Irmenloërs, die elkaar des bisschops krooste wezen en den mijter, gloeiend in 't zonlicht.

Met een gebaar van verrukking wierp de kerkheer zich over den weg, roepend: 'Geprezen zij hij, die komt in naam des Heeren!'

De mannen hielden de paarden in; en bisschop Rixfried riep verstoord: 'Ik herken kerkheer Placidus aan zijn woordenpraal. Sta op! Breng ons naar de kerk!'

'Uwe Heiligheid zal ik een lijfeigene zijn,' antwoordde Placidus deemoedig; en hij nam zijn paard bij de teugels, voortdurend 't hoofd wendend uit vrees voor toornige woorden.

Bij de zaalhoeve van den schout riep hij Winkhorst, die gaarne den bisschop en zijn mannen wilde opnemen. In 't huis van den kerkheer was nauwelijks plaats voor de twee aartspriesters, die Placidus volgden.

In de slaapkamer bezijden de zaal ontdeed de bisschop zich van mijter en krooste; en dan zette

hij zich naast Winkhorst in den hoogzetel, vragende over aangelegenheden in Irmenlo. Maar de schout, die zich ongaarne waagde in dergelijke gesprekken, viel hem in de rede met het voorstel, de hoeve te laten zien.

Den neus breed geworteld in 't blozende friesche gelaat, volgde de bisschop glimlachend de aanwijzingen, vroeg naar dit en dat, ongemerkt overgaande tot vragen over godsdienst.

Maar Winkhorst ontweek hem, uitleggend op welke wijze hui en hypocras gemengd werden - zooveel deelen honig en alsem en kruiden - en daarbij lachte hij hoogmoedig, belovende, alle geheime voorschriften mee te deelen.

Na de karig bezochte mis bestrafte de bisschop Placidus, dat hij zoo weinig menschen aantrok, en de strijdkolf in zijn kamer opmerkend, verbaasde hij zich, dat de bevelen des keizers verwaarloosd werden.

Placidus verontschuldigde zich. Hij gebruikte 't wapen niet en 't land was onveilig.

Maar de bisschop schudde 't hoofd: 'In 't klooster te Niumage jaagdet ge eerder om 't genot van de jacht, dan om perkamenten voor heilige schriften te zamelen.'

Ze maakten een wandeling door 't dorp. De bisschop onderzocht en vroeg de menschen. In stallen of velden vond hij geen hoefijzers of ijzeren werktuigen, die de booze meer verwijderd hielden. 't Kerkhof was niet onderhouden. De tuin van den

kerkheer lag als een woestijn zonder heg er om heen, zonder verdeeling van bedden, zooals de keizer voorschreef. Hij klaagde: ‘Nergens kruisen. maar overal verdachte boomen, wier basten met heidensche teekenen besneden of geschroeid zijn door 't licht van heidensche kaarsen. Kerkheer, kerkheer, ge streeft naar genot en daarom verwaarloost ge uw plichten. Ik verwonder me niet dat de menschen heidenen blijven.’

Placidus viel telkens in met huilerig onderdanige woorden. Hij was overal geweest met kruisen en kruiswoorden, waarop de bisschop wenkte: ‘Zwijg, bid en werk en neem om te geven, zooals Jezus Christus deed.’

Bij de markelinden, waar de genooten tegen den avond bij elkander zaten, keek de bisschop Placidus vragend aan, waarom de menschen niet opstonden; en onder 't voorbijgaan ontstelde hij, toen ze lachten en den stoet spottende woorden nariepen.

‘Uwe Heiligheid ziet 't,’ sprak Placidus zegevierend.

Innerlijk vertoornd, zich onmachtig voelend, besprak de bisschop in de zaalhoeve de mogelijkheid, de menschen te kerstenen; en van Placidus de voorvallen op de maalstede, de woorden en daden van Woonfred en van zijn macht in Irmenlo hoorend, overlegde hij in zich zelven en dan stond hij plechtig op en sprak: ‘Evenals de Heilige Bonifacius behooren we de heidenen te zoeken.

Berthulf, morgen gaat gij den heidenpriester bekeeren!’

De zendpriester stond op en dankte voor de gunst, terwijl de aanwezige Irmenloërs 't gelaat afwendden, lachende om 't onzinnige der onderneming.

Den volgenden dag waaide een hevige storm.

Maar Berthulf ging, vergezeld van een gids, die hem bij 't woudplein verliet.

Lang wachtte de zendpriester daar; en toen Woonfred kwam, noemde hij zijn naam. Hij verontschuldigde zich.

Maar Woonfred viel hem in de rede: ‘Ik vraag den vreemdeling niet: ‘Vanwaar en waarheen? - Welkom!’

Ze zetten zich tegenover elkander neer aan den haard, Woonfred met wantrouwende blikken, gereed kwaadwillige woorden met tergend zwijgen te beantwoorden, en Berthulf over zijn scherpgebogen neus den heidenpriester onderzoekend aanziende, begon te verhalen, dat hij, met den bisschop in Irmenlo zijnde, 't land en de bewoners wilde leeren kennen. Hij reisde veel in Felua en in Nardincland en in Niftarlaca. Er was veel kwaad in de wereld, maar ook veel goed, en dankend een beker bier van Gonda aannemend, ging hij voort: ‘Veel vreemds heb ik gezien, dat door de menschen veroordeeld, van nabij toch niet zoo vreemd bleek te zijn.’

Woonfred gaf een bitteren glimlach terug. Hij

kende ook mensen. Ze waren laag, altijd gereed heimelijk te wonden en dan, hoogmoedig over de behaalde overwinning, te zegevieren met aanmatigend-onbedachtzame woorden.

Een lach over de scherp gespannen trekken, riep Berthulf: 'Ik begrijp u!'

Maar Woonfred antwoordde gekwetst: 'Als ge denkt, dat ik me achter woorden verberg, dan dwaalt ge. Van vijanden sprekend en van hoogmoedig-aanmatigend-onbedachtzaam-zijn bedoel ik hiermee Christenen.'

Bemerkend, dat hij onvoorzichtig was geweest, deed de zendpriester berekenend de woorden wiegen: 'Ge vergist u! Ik weet, dat ge groot zijt en grooten lijden van de steken der muggen. Daarom zei ik: "Ik begrijp u!" en ik voeg er thans bij: "Ik acht u," omdat ge eerlijk zijt en dus ook bereid, naar een eerlijken spreker te luisteren.'

Woonfred maakte een afwerend gebaar: 'Ik ken uw godenleer en de vruchten er van. De smarten van mijn volk draag ik als een zwangere vrouw, die verlangend naar den dag der baring uitziет.'

Er volgde een oogenblik van stilte. Buiten kwam de storm als in wilde zeegeruchten.

Berthulf zag aandachtig naar de wreed-weemoedige uitdrukking over Woonfreds gelaat. In een plotseling medegevoel voor hem, die teruggetrokken smartelijk-dreigende antwoorden gaf, rees hij in zijn effen lang gewaad. Een begeerte tot

spreken deed zijn oogen lichten, zoodat Gonda bevreesd werd voor twist.

Maar zijn stem ging rustig-hoog: 'Ik zal niets verbergen. Hierheen kwam ik, om over heilige dingen te spreken, om u te winnen voor 't geloof in den waarachtigen God. Met omstrijkende vragen wil ik den Wodanpriester niet vangen, maar pleiten wil ik met eerlijke woorden, de eenige wapens, welke ik meebreng. Niet zoozeer uwe Goden dan wel uwe zeden haten wij, 't leven van vandaag-hier-en-morgen-daar, 't bespottelijke verachten van al wat niet tot uw stam behoort, 't offeren van menschen en 't aanbidden van stof. Er is een aanbidden hooger dan aanbidden van stof, want wat van stof is, komt uit de aarde en is slijk en wie slijk aanbidt, zal tot slijk worden. Maar onze God is Geest! Aanbid hem en ge zult een eeuwig, onstoffelijk leven ingaan.'

Met logge blikken zag Woonfred hem aan. Verachtelijk kwam 't van zijn lippen: 'Ge zegt, dat ge onze zeden veracht, gij, die uit de verte gadeslaat, naderend en naderend. Uwe tongen lispelen. Van onder uw pijpen loert 't zwaard. En eenmaal in 't land, weeft ge uw spinneweb over gewoonten, die ons in goddelijke openbaringen gegeven zijn, en viert ge Ostarra's hoogtijd mee, ontsteekt ge Beldervuren, omtuint ge den ding met hazelroeden, 't aan Wodan gewijde hout. Bij Wodan, ge drinkt 't bloed van uw God in gouden en zilveren bekers, ge eet zijn lijf, om uw zonden te

zoenen, zeggende in onbegrijpelijke woorden, dat ge zeden veracht, die ge van anderen geroofd, zelve in eere bewaart. Maar ik zeg u, 't rijk der woorden gaat ten einde. Hoor!' En opstaande, wees hij naar buiten en schreeuwde: 'Hoor den wervelenden wind, Wodans wilde jacht! Hoor - en spot en spuw niet tegen dien wind, want hij zal den spot in uw gelaat terugspuwen?'

Berthulf hoorde den storm in zware zuchten voorbijgaan. In een schaduw van machteloosheid, van droeve gedachten, zooals hij alleen tegenover den heiden zat, die hem nimmer begrijpen zou, voelde hij zijn wangen van schaamte blozen. Zou hij dan als boeteling terugkeeren en den bisschop boodschappen....

Maar Woonfred wachtte op antwoord. Ongewoon voorbij gezien te worden, balde hij de vuisten, gereed den zendpriester bij den schouder te grijpen, toen Gonda, die angstig geworden was, zich naast hem neerzette; en, door haar aanraking tot bewustzijn gebracht, ontspande hij zijn lichaam en vroeg op schorren toon, of zijn woorden geen antwoord waard waren.

Berthulf hief 't hoofd op en sprak verontschuldigend, dat hij nadenkend was geweest over een waardig antwoord. Hij moest bekennen. De Saksers hadden eerbiedwaardig oude gebruiken. Maar zoolang ze 't onderscheid niet zagen tusschen stof en geest, zouden ze de woorden en werken der Christenen nimmer begrijpen.

Woonfred werd ongedurig. Hij legde hout in den haard, grimmig grommend, dat hij zag, wat hij zag en hoorde, wat hij hoorde, zoodat de zendpriester, wrevelig over zijn stugheid, een laatste poging wilde doen en vroeg, of hij, die groot gebracht was in de wijsheid zijner godenleer, Surtur niet kende?

Wantrouwend zag Woonfred hem aan. Speurend dat hij hem in een val wilde lokken, riep hij: ‘Zijt ge boodschapper mijner Goden geworden?’

Berthulf glimlachte even. In zijn drang den heidenen te kerstenen en tegelijk hem te straffen voor zijn niet-willen-begrijpen, stond hij op. Van zijn roofvogelgelaat lichtte 't. Zijn stem beefde: ‘Dan zeg ik u, dat Surtur, de donkere God, de God van 't vlammenoord Muspelheim, van wien u slechts bekend is, dat hij alle goden zal overwinnen, onze God is en zijn louterend vuur de Heilige Geest, die ons bezielt, die ons drijft uit zonnige landen, om heidenen te kerstenen, of te verdrijven naar onherbergzame oorden. Zonder zijn wil is Wodan niets, is Woonfred nog minder....’

Woonfred staarde onsteld. Zijn oogen glaasden. Zijn vuisten voor de bleek getrokken lippen beefden: ‘Christen, ge smaadt en moddert den naam van mijn God met uw God... God... God...’ en hij wierp zich over den haard naar Berthulf, die onder zijn breed geschoften rug verdween.

De hand in zijn nek, sleepte hij hem als een geslacht rund naar de deur. ‘Ga daar buiten zien,

of Wodan heerscht of uw God' lichtte hij hem op en wierp hem schaterlachend de hut uit.

In de natrilling zijner drift, hijgde Woonfred, 't gelaat geschrijnd door teekenen van haat, die zijn hoofd deed suizen, alsof hij meegesleurd werd in Wodans wilde jacht.

En Gonda, die sprakeloos had toegezien, naderde. Zachtjes legde ze haar hand op zijn schouder en fluister-beefde in zijn haren: Woonfred, haal hem terug!

Maar hij keerde zich om en schreeuwde: 'Zult ge mij de saks leeren zwaaien?' Hij greep haar bij den arm en slingerde haar in een hoek, waarna hij zich neerzette, 't hoofd nog vol van den toorn, dien hij als opnieuw ontbolsterd door 't woud hoorde. De winden kwamen als keurmaagdengewiek, hoog op tegen de boomen, donderend langs de zijden der hut. Hij wendde zich aarzelend naar den duisteren hoek, waar Gonda haar smart in snikken smoorde. Hij wilde niet week worden.

En zich zelven bekenkend, dat hij de gastvrijheid geschonden had, vervloekte hij den andere, die zijn Goden smaadde. Allen zou hij voortaan uitwerpen met slagen en schoppen, want woorden waren geen wapenen. En in een onwillekeurige wending naar den hoek, waar zij zat, zag hij een schaduwbeweging door 't duister, waaruit Gonda trad, den nek gebogen onder 't besef harer schuld.

Met trage schreden naderde ze, wierp zich voor hem neer. Vreesachtig gleden haar vingers langs zijn knieën, zoekend naar zijn handen, die hij onwillig terugtrok.

En dan brak zijn stem door de stilte. Hij haatte vrouwengejammer en vrouwengebeuzel. Waarom moest ze zich tusschen hem en de wereld dringen, alsof hij niet 't recht had een Christen te verjagen, zelfs een christen God, als Wodan gebod.

Gonda antwoordde niet Berekenend wachtte ze, totdat zijn toorn zou dalen. En toen hij, gewend door streelende woordjes geroepen te worden, vragend naar haar zag, bekende ze, dat ze zoo bang voor hem was als voor een God, die haar in een onvermijdelijk gevaar zou stooten. Hij had den priester beledigd. Nu zouden de Christenen hem dooden en zij alleen zijn.

Door de schemering zag hij 't gespiegel harer oogen-in-tranen. Haar nederig-doen vleiide. Een trotsche vreugde steeg in hem op. Hij lachte over dwaze vrouwen. Nimmer zou hij heengaan, en zijn harige handen streelden haar gelaat en haar hals. Ze speelden. Ze gleden. Ze trokken haar op.

Lachend liet ze zich op zijn knieën neer. Haar vallende huive ontblootte den haarwring, die zich in krullen loste, en door haar open gewaad glommen de halsspieren als zilveren spangen. Telkens wenkend, weerden haar handen zijn dringen, dat steeds heftiger werd. 'Christen of Christengoden - om 't even!' En in een beving rees hij, haar

in zijn armen dragend. ‘Ge zijt me lief, liever dan leven!’ naderde zijn gelaat 't hare, dat ze pijnlijk lachend wijken deed. Ze trachtte zich los te wringen, maar ten laatste werden haar bewegingen mat, terwijl zijn armen als zware koorden haar lijf aan 't zijne lijfden.

IV.

Na den nacht in 't woud te hebben rondgezworven, kwam Berthulf in de zaalhoeve, 't gewaad aan flarden, stamelend door den heidenpriester te zijn uitgeworpen.

Rixfried rekte op ongeloovig-vragende wijze den hals. Aangehoord, verhief hij zich met een groot gebaar en riep Winkhorst, die verklaarde, alleen voor daden van Irmenloërs aansprakelijk te zijn.

Maar de bisschop greep hem bij den arm. De heidenpriester was een Irmenloër, die in den aartspriester den Paus en den Keizer gehoond had. Met zware schreden liep hij heen en weer, zich telkens tot Placidus wendend, die hoewel heimelijk verheugd, zijn toorn trachtte te weren.

Rixfried echter verhief telkens zijn stem. Hij beval, dat zijn mannen zich tot heengaan zouden gereed maken. In dien tijd wilde hij de mis lezen.

't Gerucht, dat als een oorlogsmare door Irmenlo was gegaan, dreef Christenen en heidenen naar de kerk, waar de bisschop zich met ingehouden stem en door drift verbroken gebaren voor 't altaar

bewoog, alsof hij niet gewoon was aan de stille beweging van den kerkdienst. En na de plechtigheid strekte hij de armen uit, zijn ontsteltenis ontlastend in dreigende woorden over slechte zeden, over den hoon, hem door den heidenpriester aangedaan. Zijn stem dreunde als oorlogsgeroep: 'Irmenlo! Irmenlo! Ik naderde met liefdedewoorden, maar ge spot en verjaagt mijne priesters. Thans ga ik heen. Een ander zal komen. De keizer zal zijn ijzer over uw velden brengen, want wat niet door 't heilige woord kan worden opgebouwd, zal door 't zwaard vernietigd worden.'

De kerk verlatend, wenkte hij zijn mannen. Hij beval, dat Rodar, de tweede aartspriester, tot ondersteuning van Placidus blijven zou. En te midden der krijgslieden, die door Irmenloërs omringd werden, reed hij, met de eene hand aan de teugels rukkend en met de andere zijn krooste vellend als een speer, in wilden draf uit de menigte.

Loom gingen de menschen heen in heimelijke gesprekken, in de verte hoorbaar als muggezwermentzangen. 't Was hen, alsof een leegte was gekomen, een stilte, de voorbode van een storm, waarin ze den keizer, omlicht door zwaarden uit een stofwolk zagen naderen. Velen durfde niet openlijk Woonfred of Placidus volgen; en in de kerk hoorden de menschen nog des bisschops wraakstem.

Aartspriester en kerkheer leidden plechtige diensten. Ze versierden de kerk. Samen werkten ze in

den gaard en op 't kerkhof, of bezochten de hoeven.

Placidus beklagde zich. De aarts priesters hadden 't kerspel rond te reizen en 't seend te leiden, in plaats maanden lang des kerkheers handelingen te belagen. En in winterdagen, wanneer zwangere luchten zwollen, wanneer regenvlagen in stoeten voorbij dreven, liepen beiden, troostwoorden zaaiend, zieken genezend door bezweringen en heilzame kruiden. En de menschen herkenden Placidus niet meer, die telkens met Rodars woorden instemde. Een hoeve betredend, ontmoetten ze soms Woonfred, die hen met een hoogmoedig-medelijdenden glimlach ontweek.

En kwamen ze aan Alkwerts hoeve, dan vluchtte deze, bevreesd, dat Placidus in naam des bisschops manen zou tot een beter leven, want nu Gonda wegbleef, verdreef de smart zijn hang aan 't geregelde leven.

Zooals vroeger dwaalde hij in herinneringen, hoe hij te Utrecht Heilige Schriften schreef. Hij herkende de woorden: 'Zoo wie zal verlaten hebben huizen of broeders of zusters' en in zijn verbeelding trachtend verder te lezen, zag hij de letters als sterren bleeken. Haastig stond hij op. Door de hoeve galmde zijn geroep om den bijbel. En dan tot bezinning komend, zag hij met een wrangen glimlach 't zelfbedrog.

Dagen zat hij onbeweeglijk, oude beelden door zijn tegenwoordig leven wevend. Hij voelde zijn lichaam niet. Zijn leden sliepen. Vurige stroompjes

tintelden langs zijn rug. Zijn hoofd vulde zich met een stroomend gedachten-verlangen, verleden en toekomst verslindend in een groote wellustsmart, totdat hij met een schreeuw naar zijn slapen greep en verschrikt aan Marfa ging vragen, of ze geen vlammen uit zijn kruin zag lekken.

Elken dag voelde hij zich nader tot God en dan door een dagelijksche nietigheid aan zijn vruchteloos streven herinnerd, werd hij door weemoed verdreven, niet wetend waarheen.

Eens den aartspriester alleen ziende gaan, naderde hij hem en vroeg: 'Heer, ik ben een zondig mensch. Wat moet ik doen, om't eeuwige leven te hebben?'

De aartspriester zag hem ernstig aan en dan zacht eentonig, alsof hij bevreesd was, zijn eigen stem te hooren: 'Zie de wereld voorbij en haar ijdele behoeften. Uit 't niet welt de liefde tot God gelijk een lavende bron uit de geslagen rots.'

In blijde verwachting liet Alkwert zijn gedachten weer afdrijven naar 't oude leven. En dikwijls sloop hij uit de verte den aartspriester en den kerkheer na, die rusteloos armen en zieken bezochten, troostend, lavend, 't hoognoodige afstaande aan heidensche Christenen, van wie velen den dwazen kerkheer en den nederig kleinen aartspriester belachten.

Maar Rodar glimlachte dan, verblind in zijn behoefte, leed van anderen in zich op te nemen.

Eens alleen door 't dorp gaande, vond hij een ouden man met gewonde voeten aan den weg.

Met stille gebaren bond de priester zijn schoenen af en reikte ze den oude, maagdelijk-zwakke troostwoorden stamelend.

En dan wachtte hij met Placidus in de kerk de behoeftigen, die om giften kwamen. Velen waren reeds heengegaan, toen een man binnentrad met de schuwe bekentenis, Christen te willen worden. Hij vroeg over 't geen hij doen en laten zou, over wonderlijke verhalen, die omtrent Jezus Christus in omloop waren.

Mistig zacht sprak Rodar over 't Christusleven, de voorbereiding van 't eeuwige leven. Van alles afstand doen, zich zelve verloochenen was de plicht van een Christen. 't Leven van een heiden was één enkele tuimeling van de geboorte naar den dood. Maar later zouden ze tuimelen in de hel en de Christenen zweven in hemelsch genot.

De Irmenloër vroeg, hoe 't in den hemel was, of er grootere hoeven waren en hoe de meed er gebrouwen werd, waarop Placidus van ijver schreeuwde, dat 't Irmenloërs altijd te doen was meer te hebben, altijd meer, grootere hoeven en beteren meed.

Maar Rodar fluisterde, dat hij zwijgen zou, waarna hij zich tot den Irmenloër wendde: 'Goede man, in den hemel zal niets teruggevonden worden van de aarde, die besmet is met zonden.'

Weifelend stond de man op, zich verontschuldiging, geen Christen te willen worden. De ge-

dachte dat in den hemel niets was, van wat hem op aarde verheugde, verschikte hem.

Zoo gingen velen heen, vergeefs door de priesters nageroepen. De menschen, bevreesd door geruchten, dat de keizer in 't voorjaar zou komen, bezochten de kerk. Maar ze schuwden de onteerende leer. Telkens liepen ze naar Woonfred, angstig vragend, of ze sterk genoeg zouden zijn, des keizers krijgslieden te weren.

Woonfreds woorden vielen dan over hen heen, dat Wodan hen zou verlaten, als ze voortgingen naar de kerk te sluipen, in plaats offergeschenken aan te dragen. Hij dreigde, sloeg hen, grimmig lachend om zorgen der kleinen. Mistroostig, zooals vroeger 't hoofd tusschen zijn schouders, liep hij over 't woudplein. 't Groote werk was gestremd, de bouw zijner hoeve gestaakt. Zelden rookte de tempel en de offers waren mager.

Gonda, die geruchten over de komst des keizers hoorde, ging 's avonds ter ruste, zich afvragend, hoeveel nachten ze nog bij Woonfred zou liggen; en 's morgens zag ze angstig den wildebewolkten dag tegemoet. Haar gedachten werden telkens opgejaagd. En kwam de zon door de wolken, dan was 't haar, alsof 't licht stil stond evenals de dagen, wanneer Woonfred weg bleef.

Hij ging dan van hoeve naar hoeve de menschen tot weerstand aansporen. Eens de Christenpriesters in 't dorp ontmoetend, sprak hij hen aan, schreeuwend, dat ze geen rechten hadden in een

land, dat hun niet toebehoorde. De menschen schaarden zich, achter Woonfred heidenen en achter Rodar en Placidus Christenen, wier hoofden bescheiden bogen voor den heidenpriester, die beschuldigingen braakte. ‘Gelijk kwade geesten herkenden de Christenen elkaar aan onzichtbare teekenen. Ze mestten zich vet ten nadeele der domgeloovigen.’

En toen Placidus zijn stem over die van Woonfred trachtte te zwaaien, wenkte de aartspriester, dat hij zwijgen zou. Met een droomerig gebaar lichtte hij 't gewaad op en toonde zijn naakt lichaam. Alles tot zijn hemd had hij weggegeven.

De menschen bespotten den zich zelf vernederenden aartspriester en de onnoozele Christenen, van wie vele naar Woonfred overliepen.

Er volgden tijden van spanning door de herinnering aan des bisschops bedreiging. De menschen wantrouwden elkaar. Ze wisten niet, wie heiden of Christen was. En uit den wijkenden winter kwamen de dagen-in-regen, de mottig-grijze luchten, waartegen de boomen in bladerenverlangen stamelden.

En toen de lentezon aan den hemel heerschte, liepen de markgenooten naar gewoonte onder de markelinden bijeen, elkaar bij groepen ontwijkend, maar bij geruchten van des keizers komst de hoofden naar elkander nijgend. De aartspriester werd teruggeroepen. En weer kwamen tijdingen uit verschillende richtingen, uit Utrecht en uit Daventre, dat de keizer van Aken over Niumage naderde.

Placidus liep van de kerk naar den schout en terug, zijn schrik vergeldend op de markgenooten. Hij dreigde, den keizer mee te deelen, dat Irmenlo de kerk verachtte, dat Irmenlo een schandvlek was.

Maar de menschen, die bij hoopen naar 't zuiden stonden te kijken, luisterden niet. Minachtend haalden ze de schouders op. En toen boodschappen uit naburige marken elkaar navolgden, vergaderden de oldermans. Christenen en heidenen liepen naar 't meer van Utiloch, om 't leger te zien en om ruilhandel met krijgslieden te drijven. Heerwagens met voorraad werden gezonden; en de oldermans togen met den schout aan 't hoofd, om den keizer genade te vragen.

Maar Karel de Grootte, die zich geharnast had in een hardnekkige ongenaakbaarheid, stiet alle beden terug. Hij eischte uitlevering van den heidenpriester. En wanneer deze binnen acht nachten niet kwam, zou Irmenlo gestraft worden.

Winkhorst en de oldermans liepen zoekend naar Irmenloërs de legerplaats rond. Ze bevalen Brunar de genooten op te roepen voor een geboden ding, dat nog denzelfden dag gehouden zou worden.

En weer zaten de schout als rechter, 't rechterbeen over 't linker, boven zijn hoofd aan den lindestam het schild, dat straalde als een reuzenoog; en beneden hem de oldermans naar overoude gewoonte in achterwaarts geslagen mantels strak en stijf tegenover de ommestanders, die verdeeld in heidensche en steeds wassende Christen-groepen

zich als grauwe stroomen bewogen, de rossig verhitte gezichten telkens wendend en met de handen wenkend en speren en saksen in lichtglanzen zwenkend. Vele sprekers traden op. Vele woorden werden gewet en gewogen, afgewezen door een schemerig mompelen en aangemoedigd door wapengejuich.

En toen eindelijk de rechter verklaard had, dat des keizers eisch Woonfred aangezegd zou worden, betrad een oud man den ding. Zijn stappen, gesteund door de speer, waren langzaam afgemeten. Schuimend grijsde zijn hoofd boven de berenvacht uit, die zijn stramheid een wilde dierenkracht gaf. Hij wendde zich halverwege tot de ommestanders; en de hand naar den rechter sprak hij met een stem, die verroest als ravengekras door 't woud ging:

‘Ik roep het oude gebruik in: “Wie 't beter wete dan oldermans zegge 't!” Gij allen kent Woonfred, hoe hij lachen zal over den eisch des keizers. En daarom geef ik den raad, dat morgen boodschappers gezonden worden, om hem te dwingen tot erkenning van 't gevaar. Zes mannen, onder wie Alkwert als geleerde, zullen voldoende zijn, door overredende kracht den heidenpriester te temmen.’

Vergeefs werd om Alkwert geroepen. De ommestanders zochten en vonden hem op een afstand, 't magere lijf in den verhaarden mantel.

Versuft ging hij mee; en toen de rechter beval,

dat hij over Irmenlo's belangen zou spreken, kwam een kinderlijk-klagende stem uit hem op: 'Moet ik spreken? Spreken heeft me uit 't leven gebannen. En waar moet ik spreken en met wien en wanneer? Ik weet de woorden niet meer. Ze sterven voor hun geboorte.'

En van den wrevelig geworden rechter de toedracht hoorend, riep hij verbijsterd: 'De keizer!' Zijn strakke blikken zochten naar een verklaring, waarom hij niets had gehoord of gevoeld van 't naderende gevaar. En plotseling waggelden zijn gedachten naar Gonda. 'De keizer, keizer!' hakte hij, met verstrooide schreden de maalstede verlatend.

Vroeg in den morgen gingen de zes mannen op 't pad. Warnef, eveneens gezonden, meed de nabijheid van Alkwert, die in zwak-onzeker gang zijn zelfbewustzijn voelde vergrijzen.

Op 't woudplein stonden Woonfred en zijn mannen de Irmenloërs rustig af te wachten. Maar toen de boodschappers den gevaarlijken toestand ontplooiden, kwam een glimlach van verachting over hun trekken, zwaargegroefde gleuven, zooals de regenstroomen in de heide achterlaten.

Woonfred sprak verwonderd over de verwachting, dat ze zich aan Christenen zouden overgeven. Was Wodan er niet en hij, Woonfred... Maar thans wilde hij geen woorden verstrooien. Over vier nachten op den ongeboden ding zou hij antwoorden. En de mannen verspreidden zich.

Warnef, die Gonda aan de hut zag staan, naderde haar, aarzelend langs omwegen over haar vreemde handelwijze sprekend.

Maar gelaten koud kwamen haar woorden hem tegemoet. Een vrouw kon slechts handelen door de hulp van een mannelijken maag, van een broeder bijvoorbeeld of een vader, wiens wil ze ontvlucht was.

Zwijgend voegde hij zich bij de Irmenloërs, die den vermoelden Alkwert raadden te blijven. Hij, een heiden, een Christenvriend tegelijk, kende den toestand. Als hij zooals vroeger zijn woorden bewaakte, zou hij Woonfred wel weten te leiden.

De Irmenloërs keerden terug. Woonfred en zijn mannen gingen naar 't heilige woud, om zich van Wodans gunst te verzekeren. En alleen gelaten, betrad Alkwert de hut, waar hij zich tegenover Gonda neerzette.

Blind gestaard naar de beelden, die heen waren gegaan in eindelooze vlucht en dan bedwelmd door de tijding, dat de keizer in de nabijheid was, zocht hij naar woorden, om Gonda toe te spreken. Maar zijn hoofd knikkebolde. Onhandig grepen zijn handen naar de mantel slippen. En haar met een sombere wijding over 't spinnewiel ziende, voelde hij den wanklank in hunne verhouding. Verlegen bracht hij zijn blikken van haar trappende voeten naar haar bedrijvige vingers. Haar even ziende opkijken, vroeg hij, een ge wilden glimlach om de lippen, of haar handen nimmer rusten zouden.

Zijn zorgeloos gezegde, in tweestrijd met den angst over zijn trekken, verwonderde haar. Ze zei, haar gedachten in rusteloos werken te smoren. Wanhoopsdagen broeiden. Ze voelde ze naderen. Waarom moest hij nu Irmenlo verlaten en Marfa, alleen in de hoeve, in den voornacht van het gevaar.

Door haar vertrouwelijke verwijten in een vertrouwelijke stemming gewiegd, ging hij nadenken. En zijn gedachten wenkten langzaam de tijden terug, toen hij Gonda verkocht had aan Warnef.

Zijn woorden weekten zich in 't harde schuldgevoel. Pijnlijk klaagde hij zich zelven aan: 'Ik ben schuldig. Ik had moeten zeggen, dat ik Warnef haatte. Maar de kerkheer en de schout, gewoon te vernederen, verminkten mijn hooge gedachten tot kreupele woorden. 'k Ben zwak. Ik weet 't. 'k Ben schuldig.'

En toen ze glimlachend zei, dat 't beter was zóó, beefde hij in een opwelling van dankbaarheid. Hij wilde spreken. Maar zijn stem was teer. Vergeefs opende hij de lippen. Plotseling wierp hij zich voor haar neer, vatte haar handen en stamelde: 'Gonda, Gonda, ge zijt mijn kind! Luister - Ik zal je gewaden geven, gewaden met goud en zilver gezoomd, want we gaan naar Utrecht, naar 't kasteel van den burggraaf, naar de kerken. Overal is 't daar mooi. De roode doek zal over den bijenstal hangen, de bruigom zal komen en de hoogtijd der verloving. Hoor! Ik hoor 't geschrei der cythers en lieren al en den zang der genooden!'

Zijn dorre vingers plukten aan haar handen, die ze wegtrok, hem onrustig toesprekend: 'Vader, sta op! Ik ben bang, sta op, ga naar Irmenlo!'

In de gelooide gelaatsplooiën verdoofde 't blije geschitter zijner oogen. Verschrikt staarde hij om zich heen: 'Wie riep daar: "Irmenlo, Irmenlo?" Ik was 't vergeten en nu komt 't weer - Irmenlo, de keizer!'

In een wilden drang omvatte hij haar leest en zich tegen haar opdringend, riep hij haar afgewende blikken tot zich: 'Antwoord, want straks sluipen mijn gedachten weg als dieven in den nacht. De keizer komt! Laten we vluchten naar Utrecht, naar Dorestad, nog verder, luister, waarheen ge maar wilt.'

De lippen in een wreed spotachtig beven stiet ze hem af en sprak: 'Met uw onnoozele houding, met uw onnoozele woordjes komt ge heimelijk zwakte en lafheid verwekken.'

En wild sprong ze op, uit de oogholten een schitterglansen als wilde-dierenogen uit 't donker.

Maar hij wendde zich af, ontvuchterd, niet durvende denken, toen 't besef der werkelijkheid, als een schok bij hem ingaande, zijn magere als afgekloven armen naar omhoog deed gaan en zijn handen de sluike haren worgden. Zijn hooge stem scheurde halverwege de woorden: 'Groote God, ben ik verbleekt in Uw verre beloften en ben ik van bleekte gevluht naar 't oude krachtleven, waar Gonda, Gonda....'
Tusschen druilerig weenen

vielen zijn woorden als doode bladeren in regen: ‘Gonda, ge laat me alleen staan, omdat ik je weg wilde roepen van 't gevaar, dat ons omsluit als een ijzeren ring, als de midgaardslang de bevende aarde. Ziet ge niet 't duizend-tongig gevaar, zwaarden, wier lichtzijden donkere luchten schrijnen. Langs bladeren streelen ze en zingen fijn vlijmend kindergeween. God, ziet ge 't niet. Ze bloeden, ze bloeden, de zwaarden....’

En de vingers stijf van elkaar, den gestoldbloedkleurigen mond wijd open, staarde hij met starre blikken naar 't dak, toen Woonfred binnentrad en zich neerzette.

Zijn oogen, waarover de wenkbrauwen zich zorgelijk samenhoopten, gluurden naar Alkwert, die beverig neergedoken lag, terwijl Gonda zich in ijverig werken terugtrok. 't Spinnewiel snorde. Buiten treuzelde de lentewind. De bladeren deden mat en slap als kleine-kinderhanden. En tusschen hen, die hun zorgelijke gedachten zorgvuldig voor elkander bewaakten, steeg de hardvlam als een wondervreemde bloem.

Uit de hut gegaan, werd Woodfred heen en weer gedreven door zware gedachten, als zware zwarte wijlen over hem heen. En gaandeweg de redenen zijner zwaarmoedigheid rangschikkend, lachte hij op. Waarom zou hij treuren? Als de Irmenloërs keizers vreesden, konden ze zich om hem heen verzamelen. Hij was de kern van Irmenlo, de priesterlijke boom, gegroeid uit het oerwoud,

het oergeslacht, dat steeds de zorgen der kinderen getorst had. En achter zich voelde hij 't gedraaf en gedreun zijner voorvaderen, die hem voortstuwden op den weg van vrijheid en zelfbewustzijn, waarin hij zich steeds had opgericht, van uit de hoogte christenkruipers verachtend.

In hooge gedachten dwaalde hij naar de heide, waar de zon ver over heuvelen bloedde en hoog tegen wolken, dorstig naar bloed evenals hij, die verlangde naar den strijd in Walhalla. En hij zag om zich heen het gewentel van vallende krijgers, terwijl hij voortstormde over stuiptrekkende lijken en door kleverig bloed, dat, als bronnen uit borsten en heupen wellend, de lijven met purperlappen omhing.

Hij wreef van zijn oogen 't reusachtig purperen web, dat zijn blikken bedwelmde. En om zich heen ziende, bemerkte hij de bloedig gerande schemering, waarin 't woud vastgeklonken lag als een gedooide draak. Langzaam keerde hij terug. Als een vijandelijk leger waren zijn zorgelijke gedachten gevlucht, een weemoedig waas achterlatend. Hij was nabij 't doel geweest. En nu bleven de Irmenloërs niet alleen weg, ze noodden hem als lijfeigene naar vreemde krijgers te gaan. En weer lachte hij heimelijk, zelfbewust in zijn baard. Als Karel de Groote Irmenlo wilde verwoesten, Irmenlo was de Wodantempel, waar de Wodanpriester wachtte.

Den volgenden morgen zat hij tegen den tempel gehurkt in een vreemde onrust. Hij had den moed

niet, van 't woudplein te gaan, de kracht niet te jagen, zooals op andere dagen. 't Woud lag zoo onverklaarbaar stil om hem heen, broeiend tegen de grauwe lucht, die als een schild zijn gedachten overschaduwde. Telkens kwamen mannen wonderen van 't vreemde leger verhalen, waarop hij spottend voor zich heen zag; en dan, onwillig verder te hooren, hen ten laatste daagde voor den volgenden dag, om te overleggen, wat ze op de maalstede antwoorden zouden.

Gonda die bleek was geworden van 't waken bij nacht en bij dag, van 't waken over alles om haar heen, liep van 't eene werk naar 't andere, rillend uit vrees voor het onbekende, dat haar in de lucht omrilde. Altijd twijfeltuurde ze naar Woonfred. Begeerig eindelijk, eindelijk te weten, naderde ze hem en vroeg over onbeduidende zaken. Haar gespannen blikken trachtten zijn gedachten over de toekomst te ontraadselen. Maar de koortsige lippen draalden, toen ze de rimpels zag, de kwade runenteekens over zijn voorhoofd.

Alsof ze geslagen was, ging ze dan moedeloos heen, in 't voorbijgaan kijkend naar haar vader, wiens waanzinnige woorden nog brandden in haar ziel. Als een vijand vreesde ze hem, zooals hij zich daar lag te koesteren gelijk een afgeleefde hond en bij haar wantrouwende blikken de oogen sloot uit vrees, dat ze hem weg zou jagen.

In zijn zielloos leven voelde Alkwert telkens de roeping, met Woonfred te spreken. En wachtend,

dat de gedachten zouden wederkeeren, keek hij van tijd tot tijd op. Eindelijk was Gonda heengegaan. En hij stond op. Zich bukkend, om niet gezien te worden, liep hij naar 't woud, en aan de andere zijde naderde hij Woonfred, hem onverhoeds aanvallend met een pijlregen van woorden: 'Terug, terug! Ge kent den keizer niet, hoe hij zijn mannen bewegen doet in onwankelbare muren van ijzer, hoe hij de Saksers verdrijft, verdrinkt en verplettert. Irmenlo zal gebrandschat worden. Ik stik in den rook. De vlammen lekken als lange slangentongen. Ga naar den keizer, red Irmenlo en Gonda en mij, ga, of nimmer zult ge uw schuld uitdelgen, door geen offers aan Wodan, door geen heilige oorlogen. Uwe handen, rood van bloed, zullen schreeuwen! God, ik stik in den rook van mijn woorden!'

Zinneloos staarde hij om zich heen, verwonderd, dat hij niets meer wist, dat hij zich niets meer herinnerde.

Maar Woonfred, die even verbleekt was, schreeuwde: 'Uw woorden verraden u, oude Wodanaanbidder, die in 't wijnzoete leven de kracht verloren heeft, te staan als een man. Bij Wodan, als uw haren niet grijs waren, zou ik ze uitrukken en uw hoofd tot kale schande plukken. Van den Heiligen tempel zou ik u werpen....' Driftig liep hij weg. En de saks van de lendenen gespend, slingerde hij hem af. Vloeken verbraken elkaar in den toorn, die den adem in zijn keel deed stokken. Iedereen

kwam hem verhalen van 't vreemde leger in de ooren zingen en Alkwert durfde hem dreigen met een smadelijk wroegingsleven. Altijd hoorde hij: 'Irmenlo, Irmenlo!' Irmenlo was waard, verdelgd te worden. Nimmer zou hij naar den keizer gaan.

Maar als een verre weerklank kwam 't weer: 'Irmenlo, Irmenlo!' Hij voelde zich zwak en machteloos weggedragen. En langzaam woekerden zijn gedachten als booze nevelen over 't moer, als onweerswolken over de aarde-in-schaduw. Hij zag de vijandelijke krijgers naderen, de schouders hoog boven 't woud, dat hun heupen schraagde, over hun harnassen splinterende zonneweerkaatsingen, die hem verblindden en hem koortsig naar zijn saks deden zoeken. Hij kon de zorgen niet dragen, die zware zorgen om een afwezige macht, terwijl hij zat te mijmerstaren als een vrouw, die gebaard heeft.

En voorgevende op jacht te gaan, verliet hij 't plein en verloor zich te midden van de woudbeweging, van 't geheimzinnige takkengewenk en bladerengewemel. Luchtige lentegetijen lichtten als met teere vingers zijn haren op. En ver over de wijde heide weidden heuvelen, wier zijige ruggen tegen de lucht aansmeulden.

In den grooten avondvrede vroeg hij zich af, waarom hij zoo zorgeloos was geworden, zoo week besnaard, alsof hij den hoogtijd eener verloving tegemoet ging.

Zijn verbeeldings-gezichtseinder rondde zich weg

in wisselende vergezichten, toen hij stil stond, aandachtig luisterend naar stemmengewar en wagengeknars. Van ijver bevend, velde hij voorzichtig de bevende speer en sloop langs 't meer van Utiloch, waar de aarden tempel der Godin Arda verkruimde te midden der grafheuvels van helden, wier namen nog leefden in Felua.

Aan den rand van 't woud een heuvel bestijgend, hoorde hij den eentonig rinkinkelenden heenen wedergang van een schildwacht en den top bereikt, stond hij aan de groote heide. Dicht onder hem zag hij de legertenten rij aan rij en ver over de vlakke blikkerende kronkelingen van krijgerafdeelingen en trossen mannen-te-paard, tegen wier harnessen de avondzonnestrallen te pletter gingen.

Een groote rust ommantelde hem. Hij had gedacht, wilde krijgers te zien met schrikwekkende aangezichten, met reuzengebaren en hij vond mannen, die in een dagelijksch komen en gaan zich als mieren tusschen de tenten bewogen.

Het plein in 't midden der legerplaats vulde zich met krijgsliedenbenden, waarover de speervaandels der hoofdmannen purpervlinderden en waartusschen bevelen in korte stramme woorden gingen. Met zwijgende haast liepen de mannen als menschen, die werktuigen geworden waren.

Maar ziende, hoe de warhoop als door een wonder ontrafeld werd tot rechte rijen, trad Woonfred naar den rand van den heuvel. Tusschen zijn verwaaide haren loerden zijn oogen wantrouwend

naar de wonderlijk juiste beweging der krijgslieden, tegen wier onbewegelijk geworden ijzeren schubben 't rood der ondergaande zon aanleunde. Vooraan, in het zwaarwichtige gewaad wachtten de priesters, totdat het gouden oogenlicht der altaarkaarsen heen en weder waaide en de wierook fijngrijs tegen den goudblauwen hemel ademde en zangen uit de priesters kwamen als doodenklachten uit urnen, bebloemd met goud en zijde.

Verslagen staarde Woonfred naar de plechtigheid, die als een aarzeling-voor-den-storm in zijne ooren klaagde; en toen de avondrood-weerkaatsing de ijzeren mannen verliet, toen als door een tooverslag het leger ter aarde daalde, wendde hij verschrikte blikken om zich heen, zoekend naar de oorzaak van dat eendrachtelijk handelen, van dat aanbiddend neervallen voor een onzichtbaren God, die hem bijgeloovig beven deed.

De zang, door de stilte stijgend, verdreef hem, den rug gebogen als een wild dier, dat menschen geroken heeft. In zijn binnenste voelde hij een stilte, die als een wolk vaneen te scheuren dreigde. Hij wilde schreeuwen, om 't geheimzinnige zinnen en zingen der Christenen te bezweren. Maar bevangen van een huivering voor 't geen hij niet zien en niet hooren kon, liep hij neerslachtig door 't schemerdonker, waar de takken door grijzig-groene bladeren kronkelden en een boom soms uit den woudrand reikhalsde naar 't heengaande licht, zooals de gedachten uit den nacht zijner

verbeelding. Hij trachtte lichte plekken in de toekomst te lezen. Maar telkens zag hij de vijanden in ijzeren rijen aangolven, Irmenlo, geheel Felua overstroomend, zonder dat één geluid de stilte raakte.

Aan 't woudplein kwam Gonda hem tegemoet. Onder een kreet sloeg ze de armen om hem en zag door haar glimlach heen verontrust naar zijn gelaat, dat in warrige haren bleekte. Met een nederige stem, waarin de schrik nabeeefde, verontschuldigde ze zich: 'Ik was bang, dat ge een spook hadt ontmoet of een ongeluk.'

Maar zijn blikken ontweken de hare, zijn woorden ontvloten. Aanzittend in de hut, in de avondstilte, zag hij telkens om, of hij in den wind gebroei van vreemde zangen hoorde.

En Gonda, die hem bespiedde, voelde een onrust opkruipen en zich vastzetten in haar borst. Onverwachts riep ze: 'Zeg 't, Woonfred, als er gevaar is, zeg 't! Verjaag de stilte om ons heen!' En dan met een schijnlach luisterde ze naar zijn tegenwoorden, terwijl Alkwert, bevreesd, dat Woonfred hun twist zou verhalen, zich neerlegde en de oogen sloot, alsof hij sliep.

En toen allen ter ruste waren, toen de haardgloed in 't duister draalde, kwamen zwarte gedachten Woonfreds hoofd omzwachtelen. In strijd, of hij naar den keizer zou gaan, of Irmenlo aan den vijand laten, sliep hij in en in zijn ketenenden slaap hoorde hij zangen van Christenen, die hij

niet zien kon en toch om zich heen voelde kruipen in 't woud, vol boomwortelklauwen en reuzenspinnengepoot der struiken. Hij wilde roepen en zoeken naar zijn schild, om de zijnen te wekken.

Maar zijn lippen waren gesloten, zijn armen geklonken aan ketenen, toen hij plotseling Irmenlo in een groote vlam zag zinken.

Met een schreeuw sprong hij op en stormde naar buiten, gevolgd door Alkwert en Gonda, die de duisternis betastend riepen met gesmoorde stemmen, om 't gevaar niet te wekken. En hem onder een boom vindend, voelde Gonda langs zijn hoofd en zijn schouders. Haar woorden beefden: 'Woonfred, Woonfred, wat schreeuwt ge in den nacht Kan de dag geen raad geven?'

Dof sprak hij tegen, gedroomd te hebben, dat zijn saks buiten was gebleven, waarna hij zich neerlegde, zijn gedachten wringend door den nacht, totdat de dag wederkeerde en hij in 't priesterhemd met een bleek gelaat aan 't woudplein ging zitten in gedachten, dat hij voor Christenen gebeefd had.

Mannen ziende, die hij den vorigen dag ontboden had, groette hij met een achteloos moe gebaar en dan leunde hij achterover in zorgen, verzegeld door zijn vast gesloten lippen.

Rustig glimlachten de mannen in het vertrouwen op hun priester. En Dornwelf, die ongeduldig werd, naderde hem, zeggende, dat op beraadslaging gewacht werd.

Moeilijk stond Woonfred op. Wantrouwend schuw dwaalden zijn blikken van man naar man en zich voor hen plaatsend, riep hij hen aan: ‘Mannen, Saksers, Wodanvolgers! Reeds lang hebben we de tijden begeerd, dat marken en gouwen vrij gemaakt en tempels herbouwd zouden worden.’ - Kleurloos ging zijn stem. Zijn woorden brokten van elkander af, terwijl zijn borst zich bewoog. Maar met vingerengewring om de speer overmande hij zich en vervolgde: ‘Nu staat de vijand gereed. Uit hun bijenkorven dreigen de Christenen, Irmenlo te omzwermen. De tijd dringt. En terwijl de mannen der maalstede op antwoord dringen, staat ge me aan te staren, als waart ge niet hoogelijk verheugd, als waart ge twijfelend, of ik de priester wel ben, de menner van moed, die uit 't hooggrijze geslacht van geslacht tot geslacht vooraan schrijdt. Stormde ik niet steeds 't gevaar tegemoet? Deinsde ik ooit voor verschrikkende krijgsvangen? Gehoorzaamt mijn speer dan niet meer, is mijn arm en mijn blik nu gaan beven, alsof ik in schoorvoetende lafheid mijn saks, mijn eer, mijn land en mijn volk zal verkoopen, alsof ik als lijfeigene mijn haren laat vallen voor vijanden, wier lijmerige zangen, wier onhoorbare stap, wier onhoorbare moed walgen, walgen!’

In zijn wanhoopstoorn, in zijn groote siddering, terwijl zweetdruppels zijn gelaat afbeefden, wierp hij woorden uit, die zijn ziel verzengden. Alsof hij om toejuiching schreeuwde, zag hij de mannen

aan, die verlegen van den een naar den ander keken en ten laatste rende hij met een heftig armengebaar tusschen hen door naar de hut.

Schouderophalend, brommend, niet begrijpend, gingen de mannen heen. Alleen Dornwelf zette zich neer. Den grijzenden baard in de hand, glimlachte hij. Reeds lang was 't te voorzien geweest, dat het grootdoen van den Wodanpriester verbrokkelen zou tot een groot woordengedoe, waaronder de daden verlamd werden. En geduldig overlegend, wachtte hij op Woonfred, die in de hut gekromd zat, de oogen glanzig in 't roestig roode gelaat, waarlangs zijn haren vielen. Zijn gedachten jaagden, overjaagden elkaar. De mannen van 't woud riepen om oorlog, de mannen van Irmenlo om vrede en hij, hij.... wist niet. Maar hij had een wreede behoefte, over wouden en velden te roepen, te strijden, door te dringen in de slagorden. Hij zag de naakte zwaarden in dollen kantelingen en uit 't woud een wolk-in-gloed. 'Irmenlo, Irmenlo!' Zijn gelaat verbleekte. En toen Gonda hem een beker reikte, dronk hij en knikkend met een matte beweging, gaf hij op haar bevende vragen bevende woorden terug. Gedwee liet hij zich de haren naar achteren brengen. Gedwee liet hij zich raden tot rust en tot rustig nadenken.

Nog niets was besloten. Irmenlo en de keizer wachtten en ook hij, worstelend door een macht van gedachten, die zijn willen verzwakten.

Alkwert, die in een hoek lag te dommelen, hief 't hoofd op, met doffe blikken loerend naar Woonfred, wiens bovenlijf helde als een boom in den wind. Hij begreep niet, hoe deze dezelfde man kon zijn, die hem gisteren bedolven had onder hoonende woorden, die zooeven bezweet was geweest van ijver tot wraak. In zijn verdorrend lijf voelde hij een zegezing opgaan. Een rilling rimpelde over zijn gelaat.

Voorover, met een zwaai van zijn armen riep hij: 'Wee, wee, de Wodanpriester in weeën, in barensweeën van heldendaden. Nu komt 't. Stamelend komt 't. De mantel brandt over mijn schouders. De vlammen ringelen, omsingelen! Wee, wee!'

Hijgend drukte Woonfred de armen tegen de zij. In zijn bleek gelaat schitterden de tanden, die hij op elkaar deed knarsen; en langzaam rees hij van den zetel en langzaam, in elkaar gekrompen als een geknotte boom, verliet hij de hut.

Nauwelijks was hij heengegaan, of Gonda sprong op, stotterend in een wilde verwarring van schrik en toorn. Met den voet stiet ze Alkwert aan, schreeuwende: 'Ge zijt gekomen, om hem naar den keizer te zenden. Ik doorzie 't! Ga heen, ga heen!'

En hij verliet de hut, in zich zelve grinnkend, krankzinnig-trotsch, dat zijn woorden niet zoo onschuldig schenen, zooals de menschen dachten.

X.

In de open deur der hut lag Gonda naar den regen te staren, die draadde uit den onzichtbaren hemel als tranen uit een onbewuste smart, altijd door. De aarde fluisterbeefde, als onder tallooze elfenvoeten. En Gonda, wier blikken zwijmelden, fluisterbeefde: 'Drie nachten!' De regen tikte. De beladen bladeren wogen. Ze knikten. Ze lekten. Eeuwig draadde de regen, eeuwig als de tijd, sinds Woonfred weg was. En toen een windvleug door 't woud kwam huiveren en de boomen zich schudden, stond Gonda op, naar buiten loopend, klagend: 'Waarom komt Woonfred niet?'

De dagen waren voorbij gegaan als eindeloos dorre vlakten, waarover nu en dan een raaf kwam krassen, en 's avonds bij 't kleine vossengeblaf in de verte had de nacht haar langzaam gedekt als een grafbed, waarin haar smartgeroep zich vergeefs een uitweg graafde.

De eenzaamheid was een verschrikking om haar gedachten geworden. Ze had niemand gezien en ze durfde zich niet verwijderen voor Woonfred,

die bij zijn terugkomst weer heen zou gaan. En aarzelend in den lauwen lenteregen loopend, naderde ze 't woud, waar ze naar binnen keek, alsof ze nog nooit de heilige reuzen gezien had, de gedrochtelijke versperringen, vervellende boomen, wankelend met takken, als van schrik verstijfd onder 't groene, glibberig sluipende mos, neergesmakte stammen, die de armen onbeholpen uitstaken, snakkend naar licht. 't Lauwe woudgeadem walmde in haar gelaat. Ze drukte de handen tegen de borst, naar adem hijgend. 'Overal Wodan, Wodan!'

Een groote vrees overrompelde haar. Ze wilde heengaan en vluchten naar menschen, die spraken en naar 't gesprokene luisterden. Ze kon die stilte niet dragen, die versteende woudstilte, die op haar schedel drukte. Haar stap werd onzeker en haar geest omneveld van gissingen naar Woonfreds gangen. Ze wilde heengaan en vluchten - en in de hut gegaan, sloeg ze den mantel om. Al loopende vouwde ze met haastige vingers de vleugels over haar borst, nog even omziende in twijfelvreezen, of tempel en hut zich niet los zouden rukken en haar volgen. En dan met willig wendende schreden langs 't pad, dat tusschen groen behaarde boomen kronkelde, trachtte ze haar gedachten te wegen; maar ze waren door lange klachten tot vaagheid versleten. Alleen de levende vrees voor de stilte deed haar sneller gaan, ze wist niet waarheen, naar heidenen, naar Christenen, naar Woon-

fred, die misschien nimmer terug zou keeren. En een heidensche vrouw aan 't sprokkelen vindend, vroeg ze waar hij was.

‘Te gast bij den keizer en daarna in Irmenlo, om kerkheer en Christenen aan te klagen!’

In schrikverrassing deinsde Gonda, zich langzaam afwendend, als om de booze boodschap te ontloopen. De hand aan 't hoofd, keek ze verbijsterd, fluisterend de in heeten angst gedrenkte woorden: ‘Te gast bij den keizer! Te gast bij den keizer!’ En ze mocht den angst niet ten toon stellen voor heidenen, die dachten, dat de onkwetsbare priester in vriendschap gegaan was.

De armen tegen de zij, onderdrukte ze haar beven, langzaam weggaande uit vrees, dat de schrik in haar oogen zou lichten. Maar gaandeweg bedacht ze zich. Als ze in Irmenlo ging wachten en Woonfred kwam, dan zou hij zoeken. Een weemoedig verlangen ijelde door haar ziel. In één lichtwenk zag ze haar liefdelijden van den aanvang, van 't eerste onbewuste zich geven. En snel keerde ze zich om, van uit de verte roepend: ‘Als ge hem ziet, zeg den priester, dat ik in Irmenlo wacht onder den eik, waar men een kaars offert aan den goeden geest!’

Na een hoekig-stijve wending liep ze sneller en sneller. Nu ze alleen was, werd 't haar, alsof haar lijf bevroren was, alsof haar smart gekluisterd lag in 't ijskoude weten. Ze durfde niet kijken, ze durfde de gedachten niet wekken. Steeds sneller gingen

hare schreden door 't woud, waar het groen van stam naar stam, van tak naar tak in een groote omhelzing slingerde.

En dan den heidewind tegemoet, den lichtjes vlietende, overstroomd door zwaar gezwollen zang van een eenzaam dennewoud, zag ze de rookerig zwarte stammen zwart gebrande kruinen torsen. Zich neerzettend tegenover de verre heideheuvelen, wier zijden weken in eb en vloed van lichte lijnenbeweging, ontdekte ze in haar naar-binnengedachten den gezichteinder van haar leven, onbereikbaar hooge bergen en verder langs lage landen één dorre lijn, die van dorheid doodliep. En opstaande en verder gaande in smart, die zwaar-eentonig zong als hoog gedragen dennenwolken, beklaagde ze haar droeven gang van Woonfreds woning. Maar ze wilde in Irmenlo om hulp en om raadgeving bedelen, liever dan bij heidenen wonen, die haar vreemd waren en eenzaam en wild in 't woud. Nu Woonfred er niet was, was 't leven haar een schraag afdalend vlak naar den dood geworden.

Telkens schichtig omkijkend, betrad ze 't woud, dat in den nevel dommelde en in 't halve duister der bladeren, waar haar bliken vergeefs trachtten door te pijlen. 't Begon zwart voor haar oogen te worden. Ze wankelde, vrezend 't gevaar, 't lang voorziene, onmetelijke gevaar, dat in stilte sloop, zich aan haar voeten strekkend, langs haar gebroken knieën lekkend, zich rekkend langs haar

opgeheven armen over haar heen als gespannen treurdoeken. En zich in schrikverlamming tusschen stekelige struiken bewegend, liep ze naar de groote gaarde van zand, van zandbergen, wier luide lichtende naaktheid haar blikken kwetsten.

Vroeger, toen ze gewacht en gewacht en Woonfred eindelijk gevolgd had, was haar gemoed volgedropen van woud- en windgeluiden als beelden uit een vorig leven; en later in 't nieuwe leven was ze geschrokken van dingen, die ze niet begreep, omdat de schaduwen van haar eerste leven, de schemergebaren, de zachte ommegangen in 't vrouwenhuis, waar 't gepraat geheimzinnig raderde door raderend gespin van spinnewielen, nog in haar waarden.

En met zware, telkens teruggehouden schreden liep ze langs de als rijpe vrouwenborsten gezwollen zijden der duinen, om wier kruinen 't zand in wolkjes kruifde en sijpelend langs teergeribde stijlen, aamechtig over de vlakte suizelde, om dan op te gaan in lange lichtgewaden met wiegewendingen en weemoedsvol meegaande zwenkingen naar haar, die week in heimelijken schrik voor de zielen dier afgestorven maagden, wier sierlijk ranke wervelingen zich zoo teemend klagend te sterven strekten.

En 't zand van haar mantel schuddend, liep ze, liep ze, om die troosteloos dorre vlakten te ontloopen. In een behoefte aan mededeelzaamheid verlangde ze menschen te zien, hun stappen te

hooren en den rostigen heen-en-weder-gang der gesprekken. Ze doorschreed weer 't woud; en eindelijk in Irmenlo zag ze eenzame hoeven en aan de paden kruisen in doode-hout-verstarring. De menschen waren zekerlijk aan den ding. Schuw ging ze over 't veld en bij de hoeve harer ouders betrad ze 't Hornlosche woud, waar mannen van de maalstede komend, haar vragen onder kruisteekenen ontweken of haar met hoogmoedige glimlachteekjes aankeken of voorbij schreden zonder zweem van herkenningsteeken. Hier en daar, uit schuilhoeken van lachen steeg 't geroep van 'Weerwolf, weerwolf!' zoodat ze over 't pad vloog en bevend in bladeren-gebeef naar 't gepraat der voorbijgangers keek.

Maar ook hier liep de booze boodschap haar na. Woonfred was bij den keizer, - en zij als te midden van boosaardige wezens, die met lange knokkige vingers haar smart bevoelden, haar zwarte smart, die zich om en omme woelde. En toen ze merkte, dat de menschen voorbij waren, dat ze alleen stond in den wind, die als doodengezucht aan haar ooren draalde, kwam een droeve moeheid over haar. 't Woud verlatend, zag ze aan den voet der kruisen trossen menschen de armen heffen en bedeklachten omhoog werpen, zoodat de gedachten aan Woonfred haar 't hoofd deed wenden en met neergelaten blikken de hoeve betreden, waar Marfa, bevreesd voor de heidensche vrouw, haar wegblijven met hakende woorden

verweet; en toen Gonda naar Woonfred vroeg, zich dralende aan 't spinnewiel terugtrok.

Gonda, neergezeten, 't hoofd over haar stille handen, neeg als klimop, dat van den stam gerukt in steunloosheid naar de aarde zwijmelt. In haar roepende ziel zag ze hem na, zag zij hem voor den keizer verschijnen. En in haar heftig zien verging de smart als schuim, dat vervlokt over water, toen achter haar de kerkheer binnentrad. Marfa in tranen ziende, vroeg hij, wat er was.

Met een angstig gebaar wees ze naar Gonda en Alkwert, die in een hoek lag te slapen. Beiden, afgevallen van God, waren weer binnen geslopen, alsof de hoeve een klooster voor heidenen was.

Placidus wenkte geruststellend. Heel Irmenlo boog zich voor kerken en kruisen. Heel Irmenlo was getemd. En hij schudde Alkwert, die zich steunend opgericht, in een verlaten houding bleef staan, de haren over 't ontraadselende voorhoofd, waaronder redeloos wilskrachtige blikken zich aan één zelfde rustpunt hechtten.

Maar de kerkheer, in zijn pogen Alkwerts blikken aan te trekken, riep met vaderlijke woorden, die door zijn behoefte den duivel uit te drijven, allengs wegholden in gistenden ijver en wrevel over Christenen, die lonkten naar heidenen. 'Ongeloovige, niet lang meer zal de aarde u dragen!' En zich grooter makend in zijn bevende pij, sloeg hij met razende woorden om zich heen, met woorden, die als vonken spatten en dan tegen de wanden ge-

kaatst, rugwaarts vielen over Alkwert, wiens gedachten ze niet rangschikken konden. Hij begreep niet.

Maar door de omkringende dingen herinnerd aan vernederingen, waarin hij zoo dikwijls gestaan had, huiverde hij als in 't gedroom van iets, dat men hooren noch zien kon. Hij wilde loopen. Maar zijn beenen slotterden. Zijn handen talmden aan de flarden van zijn lijfrok. Als een najaarsboom in den wind trilde hij, met den tandeloos weeën-mond naar woorden happend en eindelijk losbrekend in een klagend heesch geweest. Zijn handen, die naar elkander beefden, verwrongen zich tot één vuist en zijn weenen, overslaand tot een hel gehuil, wierp eindelijk woorden uit, die in ladderende drift opstegen: 'Heb ik Uw woorden geroepen en Uwe stem, die wast als de wind. Ge zijt een God, die wijkt voor behoeftig gestrekte armen, die zelf armen behoeftig strekt, als de denariën zingen.' En in een rustige houding staarde hij naar Placidus, die, een kruisteeken makend, de hoeve verliet.

De beenen naslepend, liep Alkwert heen en weer en dan legde hij zich neer, zich legerend in herinneringen aan zijn jeugd, toen hij als klerk in 't klooster over ouderwetsche merovingsche teekens gebogen was. En 't hoofd buigend, zag hij in zijn koortsigen ijver de teekens als bloedige beken, als schichtige bliksems over het perkament, dat als een rijpgebrande wei in den hoogzomer geelde. En zijn oogen werden grooter. Alles werd

grooter, de wanden der cel, de merovingsche teekens en 't perkament, dat zich oprolde tot een hemelgewelf, waarnaar hij grijpen wilde. Maar daar ging de celdeur vanzelf open. En kloostergeklep, een armoedig geluid en meer klokkengeluiden, steeds meerdere kwamen als gouden bollen naar binnen drijven. De lucht was vol sabbathgeluiden, die zijn ooren raakten. 't Maakte hem dol, het gebeier-gebeier, dat hij met de handen weerde, zich oprichtend in verwondering, dat hij in de hoeve lag en straks nog de deur der cel had zien bewegen. Hij had.... Hij wist niet meer.

In de behoefte aan 't zorgelijke doen van een vrouw om hem heen, vergat hij zijn verbleekende droomgezichten. En kijkend naar Gonda, vond hij haar niet. Ze was heengegaan.

Door des kerkheers woorden uit haar lage mijmering opgeschrikt, had ze zich afgevraagd, waarom ze zoo lang naar de haardvlam staarde, waarom ze de zorgen ter ruste gelegd had, alsof ze in Irmenlo kwam, om haar rouwsels af te dragen. Opgestaan was ze naar buiten geloopt. De gedachte, dat ze Woonfred bevrijden kon, spinde over haar gelaat fijn-bleeke lachjes. Haar neusvleugels trilden. Ze wilde de geheele marke afloopen. Ze wilde in hoeven en hutten schreeuwen. Maar gaandeweg voelde ze een gewapende droefheid, een wonderlijk wantrouwenden moed, omdat alles om haar heen zoo stil en vredig neergestrekt lag en dáár in 't oosten Woonfreds leven bedreigd werd.

En de menschen, die van dag tot dag in schrik gestaan, opgeademd hadden, toen ze van Woonfreds gang naar den keizer hoorden, staarden den priester in gedachten na als een beeld uit een verdwijnend leven, prevelden in gedachten zijn naam met een heilige beving; en dan wierpen ze zich voor een Christusbeeld, om zich met den onzichtbaren God te verzoenen, met den God, die, zich zelve aan zijn vijanden gegeven, o God, die, vreeselijker dan Wodan en Donar, de zijnen aan den duivel kon prijsgeven.

Zoo lagen ze bij elkaar met nachtelijk binnengesloten gedachten, terwijl ze Christus den dag inloofden als een nieuw, een nooit gezien licht en hun haat aan heidenen vertoonden, door luide Gonda aan te klagen, die wegens haar nachtverblijf onder den eik en later wegens haar vlucht met Woonfred een buiten de wet getreden vrouw was.

En toen Gonda aan de hoeven landde, vlogen de deuren dicht of staarden de vrouwen haar weg met tartend koude blikken. Ze had nog geen woord kunnen spreken. De armen stijf tegen 't lijf, keek ze met strak getrokken blikken, niet durvende denken uit vrees, dat haar moed zou wijken en Woonfred wachten op bevrijding. En een vrouw naderend, die haar niet herkende, gilte ze, haar woorden met gekromde vingers begeleidend, dat de vrouwen naar den keizer moesten gaan, dat alle mannen moesten optrekken, allen, allen, want als Woonfred stierf, zou Irmenlo meesterven.

Maar bij 't hooren van Woonfreds naam keek de vrouw met een verraste hoofdbeweging en vluchtte onder 't geroep van 'weerwolf weerwolf', zoodat allen Gonda nakeken, die met snelle schreden wegliep en uit 't gezicht der hoeven haar mantel over de borst verfrommelend droevig rondzag. Was Woonfreds naam een vloek geworden, dat allen voor haar als voor een spookverschijning weken. Was ze 't krachtleven ontvloden, om van 't samengaan in Irmenlo te worden uitgestooten? 'Irmenlo, herkent ge de stem niet meer, de stem van Woonfred, die ik ommedraag in dit doode land?'

En toen een man aankwam, ging ze aan den zoom van 't pad staan met stil ontluikende blikken, gebedel om een terugblik, die haar de kracht tot vragen zou geven. Maar de man ontweek haar langs den anderen zoom van 't pad. Allen ontweken haar, alsof ze een vreemde was, die de rust verlaat, om altijd nieuwe rustplaatsen na te loopen, van mark naar marke. En met een koude stem haar smart toesprekend, kwam ze weer in 't dorp, waar Alkwert, achtervolgd door een zwerm kinderen, de beenen hoekig krom, met de armen in 't onbestemde roeiend, Gonda tegemoet rende en zich hij haar verscholen, als een kind van achter moeders rok, schuilekeek, hoe de schreeuwende bende door haar met steenworpen verjaagd werd.

Maar toen ze weg waren, stapte hij met vuistengedreig naar voren op zijn spichtig hooge beenen, waarover de mantel, wiens eene vleugel af-

gescheurd was, hem 't aanzien van een gewonden vogel gaf. En dan kwam hij terug en zette zich neer, 't zweet van zijn gelaat afvegend: 'Allen loopen me na, alsof ik God gestolen heb.' En naar Gonda kijkend: 'Ik herinner me, U ergens anders gezien te hebben. Of 't lang geleden is, weet ik niet. Uren en dagen gaan zoo luchtig heen. Ik word niet oud. Maar 'k ben blind van gedachte geworden en zoo angstig voor 't leven. En nu ik zoo angstig ben, nu zult ge niet weggaan, Gonda, niet weggaan!' Met zenuwtrekkende lippen in zich zelve verder prevelend, keek hij met een langen schuinen blik naar zijn slierige vingers.

Gonda, die hem wegens zijn heimelijke raadgevingen haatte, helde in zwakheid over, om zijn hulp te vragen. -

- Maar den kerkheer ziende, legde ze de hand nadenkend aan de wang. Haar overwegingen vlogen uiteen. 't Laaide in haar op. Snel liep ze hem na en vroeg, of hij niet helpen kon, in haar gewoeker met den tijd nastamelend, dat ze misschien geen heidensche vrouw zoude blijven, als Woonfred gered werd.

Maar Placidus, in zijn langgestoofden wrevel over de verbroken verbintenis met Warnef, zag haar met een driftig bleeken, naar een snijdend antwoord zoekenden glimlach aan en met een lankmoedig gebaar: 'Ge weet, dat ik geen dienaar der wraak ben. Maar als de keizer zich verheugt in 't dooden van heidenen, zal hij de vrouwen niet sparen en

nog minder luisteren naar gesmeek eener vrouw, die met den eenen verloofd, met den anderen heengaat.’

Gonda voelde een zwaren toorn door haar lichaam gaan. Met een doffig zwart geluid riep ze Placidus aan: ‘Verbolgen zijt ge, omdat ge van Warnef niet meer geschenken ontvangt, niet meer meel en meed en denariën, denariënpriester!’

Kantig keerde ze zich om. In een oproer van gedachten en wrange nasmaak-gevoelens ging ze voor Alkwert staan. Ze wilde dan roepen, wie komen wilde, vrienden of vijanden. En met schel gekleurde woorden, hitste ze hem aan, zijn slechte daad tegenover Woonfred goed te maken. De keizer wilde wel genade schenken.

Maar Alkwert, met de handen aan zijn gekromde beenen, lachte verlegen: ‘Ik ben de keizer niet. En als ik keizer was, zou ik God willen worden. Dan hoefde ik niet langs den weg te zitten als een schrik voor de vogels.’

Met een benauwden blik, met een zuchtloos opengaan der lippen sloop Gonda heen; en toen Alkwert schreeuwde, dat hij mee wilde gaan, toen hij haar nahinkte, wenkend en dan struikelend, maakte ze wijde schreden, den angst als een last over den rug en hem nog uit de verte hoorende krijten, liep ze sneller, totdat ze niemand zag.

En dan de hand aan den boezem haalde ze haar adem in. Alles klopte aan haar lijf, aan haar hoofd, aan haar hals, aan haar polsen. 't Was,

alsof in haar ooren geluiden hoogtijd hielden, schelpgezing, sluimerend schuiergeruisch van 't meer, waarover wraakkreten zwierden. En de vuisten naar Irmenlo in een ontbolstering van verharden haat loosde ze woorden, roodgeverfd van den toorn, die haar lijf verteerde. Over haar wangen snelde een gloed, waaruit haar oogen lichtten: 'Irmenlo, ge hoort mijn woorden niet. Ge ontwijkt mijn moede, naar hulp zoekende schreden. Altijd moet ik op mijn schreden wederkeeren en mijn klacht als een misdaad verbergen, alsof ik me verlopen heb in een vijandelijk land, dat ik veracht om zijn verkleeden haat aan heidenen, om zijn leugenliefde voor Christenen.' En alsof ze Woonfreds toorn thans in haar herbergde, vergat ze zich in zwaar getorste woorden, die haar achter lieten als een mensch, wiens evenwicht door een slechte tijding verstoord wordt.

Ze keerde Irmenlo den rug toe en liep over 't veld, waar het gras over haar schoenen striemde. In doffe droefheid zag ze 't beeld van Woonfred weer, herkende ze tusschen de plooiën van zijn toorn de verachting over halfslachtigen, die haar thans voorbijgingen, alsof zij een schaduw geworden was. En zich van Irmenlo verwijderend, kwam ze voorbij den eik, waaronder ze vroeger op hem gewacht had. Misschien kwam hij nog. En ze legde zich neer, 't hoofd aandachtig tegen den stam, naar de vlakke vragend starend. Misschien kwam hij nog. Maar ze zag niemand en niemand zag

't gewicht harer smart, die ze ommege dragen had als een heilige relikwie.

De draden van haar leven ontvezelend, hoe ze op Woonfred gewacht had en thans weer wachten ging, voelde ze de zuchten harer begeerte. Misschien kwam hij nog. Misschien zou hij door een wonder voor haar staan en knielen en van zijn armen een huis van liefde maken, waaruit haar smart vervliegen zou als een booze droom voor 't gouden morgenlichten. Maar door het heftige takkenbeweeg uit de begeertedraling opgeschrikt, keek ze met angstig ontraadselende blikken naar de beek, die met vlugge zilvervoeten trippelde, naar de daken van flets geel stroo en aardekleurige heideplaggen, waarachter een fijn-gouden naaldenschittering der avondzonnestrallen en hooger een wanvormig gele en roode gloed langs den hemel taande.

En als 't gehaast eener woudbeek kwam 't liefdegeprevel van haar lippen, naar omlaag, om haar liefde-in-smart voor de verwonderlijk lichte avondlucht te verbergen. Nog nooit had ze Woonfred zoo lief gehad, nog nooit had ze tusschen haar armen zoo'n drang gevoeld, haar lijf tegen 't zijne te prangen, te hangen met heel haar gewicht aan zijn nek en dan in schaamte zich onder hem te verbergen, evenals haar schemerige woorden van zoeven onder het avondlicht. 't Hoofd opheffend, zag ze het gras ruggebuigen onder den wind en langs den hemel wolken hangen als zwart ver-

schoten tapijten, waarachter de zon gehuisvest, door de reten bleekte.

Irmenlo werd zachtjes door de schemering weggeleid als een bruid door den bruidegom naar de donkere slaapstee. ‘Irmenlo,’ weeklaagde ze in den wind, die de bladeren tot driftig stamelen stookte. ‘Irmenlo, Irmenlo! Nu gaat ge heen, hem misschien medenemend. Nu moet ik machteloos vuisten heffen!’ En ze hief de vuisten en stond onstuimig op in haar rank geplooid gewaad, waarover de mantel neerzeeg. En 't onstuimige verlangen, dat haar ziel omwoelde, deed haar lippen bewegen in dorstig, woordenarm gestamel. Ze drukte de handen voor de borst in 't sussen van den hartstocht, die door haar lijden tochtte als een ontijdige wind. ‘Niemand, niemand,’ schreeuwde ze tegen den storm, die over 't woud zijn woede veegde. De boomen bogen de takken als haren-in-vlucht en op 't leege veld verwrongen eikenstronken hun armen als reuzenarmen in worsteling. Misschien kwam hij nog. Maar ze durfde niet naar Irmenlo gaan, waar ze haar verscheuren zouden. Maar misschien kwam hij nog. Misschien zat hij in de hoeve tegen 't licht van den haard geleund. En ze wachtte weer met traag gedraal. Een kille, stille droefheid omhelsde haar en deed haar tegen den stam aanzitten, in elkaar gedoken als een schaduw in de schaduw, toen ze haar naam door den nacht hoorde jagen.

Wezenloos bleef ze staren. Misschien kwam hij

nog. Maar 't brooze geroep als dat van haar vader herkenkend, zei ze: 'Niemand, niemand!'

En Alkwert naderde, met de handen naar haar tastend: 'Gonda, kom, 't stormt, alsof 't in mijn hoofd ook stormt, kom, moeder wacht. Ze is bang.'

Zwijgend gingen beiden, worstelend tegen den zwarten wind, die aan de mantels tornde, die tegen hun borsten sloeg en hun adem verdrukte. Alkwert hield zich aan Gonda vast, met onzekere stem zijn woorden verstrooiend: 'Den nacht heb ik lief. Je brengt de handen zóó voor de oogen en de spoken verdwijnen. Maar overdag zijn ze niet weg te wenken de spoken, die menschen of gewezen menschen zijn. Menschen vergaan niet, evenals God, die me overal volgt, o God, die mijn weg verlegd heeft. Ik vind den weg niet meer!' En hij draafde heen en weer, zoodat Gonda hem bij den arm meezeulde tegen den wind, als binnen een wand van donkerte, voor hen opgetrokken.

In de hoeve liet ze zich zorgzaam door Alkwert neerzetten, de oogen strak open, alsof ze bevreesd voor zich zelve was, terwijl haar moeder met behoedzamen tred om haar heen liep, behoedzaam wakend over den weerwolf, die haar have en hoeve door één booze bezwering ten verderve kon brengen.

En toen Gonda in de slaapstee lag, tuurde ze slapend-wakend in het donker, waar ze in bleek gegloor een vagen vorm, een vagen menschenrump, sneeuw wit, waarover even streelend zonne-

licht, en armen en beenen in bedeesden schijn, als van een offerkaars, zag worden. Aan 't bleek doorschijnende gelaat daagden de haren als goud gedreven draden en om den doodelijk bleeken hals sijpelde een lint van rood, rood bloed. 't Hoofd knikkebolde met beweeg van licht der gouden haren als een vlam, die door den wind geplaagd wordt. 't Bloedroode lint werd breeder. 't Hoofd waggelde en viel zooals de goudomhaarde avondzon in 't water. En Gonda, die de handen door 't stroo verwingend, stuiptrekkend, uit de bedstee sprong en zich voorover wierp, de handen voor de oogen en dan voor de lippen beddend, smeed haar kopergeel gegil van 'Woonfred, Woonfred!' door den weken nacht.

En toen Alkwert kwam, riep ze om licht, om licht, zoodat hij 't vuur oprakelde. Maar bij 't zien der vlammen sloot ze de oogen: 'Bloed, bloed, ach, blusch dit roode vloeien. En komt 't groote licht, 't licht van buiten niet? Ik heb zijn hoofd zien vallen. Dáár, om den hals had hij een rooden streep, en 't viel met zacht, zwaarmoedig knikken.'

Alkwert bezon zich en dan lachte hij verrast: 'Zijn hoofd hebt ge zien vallen? Wiens hoofd? Zal ik altijd van wonderlijke dingen hooren, nog wonderlijker dan ik ooit in hemelsgezichten zag, van bloed zegt ge? Een bommelnikker zat zeker op uw borst de booze droomen uit te broeien.'

En toen hij stil heensloop, kwam Marfa's stem

in benauwde vader-onzers voor 't heil van haar en hare hoeve door de stilte kringen.

Den volgenden morgen deed Gonda in een bewusteloosheid van gedachten 't friesche witwollen gewaad aan, dat zich zoo gedwee te ruste legde over haar leden. En met bedachtzamen tred ging ze naar buiten, naar 't grazig-groene veld met zijn nevelig geadem tegen de zonnige lucht, waarin ze haar zorgen verwaarloosde als een vluchteling, die ten laatste gewend in 't gareel van de vlucht, zijn vervolgers vergeet en licht en luchtig voortsnel. 't Was haar, alsof ze sedert haar terugkeer in Irmenlo jaren geleefd had, en de herinneringen aan haar jammergang en jammerklacht onder den eik en aan de ontzettend-naakte nachtgezichten in vage vegen over haar verbeeldingweefsel naschaduwden.

Moe en mat van 't gaan, droeg ze met een lichte rilling de zonnewarmte, die als een vurig sluiergewaad haar omzweefde. En met een droomerig meegaande beweging zette ze zich neer aan 't pad, vanwaar ze naar boven tuurde, naar de zon, die met strakken, straffen gloed de lucht vervulde, en de boomen omtrok met een glanzende huid en door de takken in gouden oogjes oogelde. De toppen wiegden lankmoedig over de stilte, zwakjes opgejaagd door vlug wiekend vogelgetjilp. En over 't veld gingen spikkels gele en witte bloemen, een schuchter kleurengerei en -geren, wegstuivend al flauwer en flauwer als onafgewerkte teekens over een tapijtwerk.

Gonda dommeltuorde, totdat haar moe-gestaarde blikken aan een nevelvoorhang toefden. In een vage onbewustheid hoorde ze bijengegons als bruin-gouden zanggeluiden tegen de zon in zingen en voelde ze den wind langs haar slapen luieren, alsof ze ingesluimerd door den sluimersluijer heen in nauw bewogen zieleleven waarnam.

En bij een stapgedreun ontwakend, zag ze Warnef deftig afgemeten naderen en met een zweem van bleekte over 't rossige gelaat zich zwijgend naast haar neerzetten.

In blanke gelijkmoedigheid zag Gonda voor zich, terwijl hij met gezochte woorden de stilte trachtte weg te spreken: 'De zon doet goed. De velden wassen, Goddank; als duivel vorst maar 's nachts niet alles weg vreet.'

Lichtzinnig trok ze wenkbrauwen en schouders op, niet wetend, of ze heen zou gaan of blijven, toen hij plotseling zijn stem tot teere neiging temde: 'Ik kwam eigenlijk niet over kou of warmte spreken. Ik, die groote smarten draag, ik ga heel lichtjes over kleine, in blinde overijling tastend naar geluk. Gonda, wie eens heeft liefgehad en nog liefheeft met stil naar binnen smartend leven, die zal, al denkt hij zich nog zoo ver verlaten, 't wederleven-lieven eindelijk vinden....' En met een bleek gelaat zijn stem uitspreidend tot een week gefluister, werd hij steeds voortgedreven door den zucht, zijn maandenlang in hem vernachte liefde in schoone woorden naar den dag te leiden.

En Gonda, verstrooid in haar gedachtenloomheid, voelde bij 't hooren van die ongewoon verzoete stem een wellustbeving. En toen hij sprak van liefde en wederliefde, zag ze naar hem met een gelaat, waardoor een plotselinge gedachte breekt en voelde ze staalblauwe smarte-deiningen. De hand aan 't hoofd, staarde ze naar den grond, zich vragend, waarom ze zoo gewetenloos den dag verdroomde. 'Woonfred, Woonfred!'

Alsof de schrik haar overeind sloeg, sprong ze op en vloog van Warnefs roepstem. Allen ontmoetten haar met zwijgend afgewende blikken of met krankzinnig-hooge woorden of met een zwak gelok der stem, die onverwachts de liefde in haar rijpen deden. Aangeprepen door angst liep ze voort, en deinzend voor een pad naar Irmenlo, rende ze langs omwegen, de vingers krom aan haren mantel, de oogen glanzend met een heftige weerspiegeling. Ze kon niet wachten, terwijl dáár in 't leger Woonfred lag - misschien vermoord. Ze kon niet wachten. Naar den keizer moest ze gaan en in een smeeking van haar heele lijf zich smeekend voor zijn voeten werpen, zich met een ijzeren wrong aan Woonfred klampen en dan zijn ketenen als weefgetouw van zijne leden rukken.

En met een sidderend snellen stap liep ze den weg naar Utiloch. In haar oogen fakkelden purperroode vlakken, weer uitgedoofd door schemerzwarte wijlensvluchten. 't Was haar, alsof de takken stil begeerig voor haar aankomst bevend, in 't voor-

bijgaan naar haar grepen als kromgedraaide drakeklauwennagelen. Ze voelde iets van haar hoofd ontruikt en zich omwendend, zag ze haar huive aan de takken springen, zoodat ze, de haren los over de schouders, in steigerende angsten voortliep. Als ze maar wist, dat Woonfred leefde, dat hij haar nog een enkele maal omvangen zou, dan kon ze in wegwijnende herinnering ten einde leven. En over haar kleurenscherp verbeeldingsveld zag ze den keizer op gouden voetstuk in het keizerspurper, omheind door goud- en edelsteengeschitter statig-onbewegelijk troonen - den rijk omringden arm te wichtig, om hem op te beuren, de lippen veelzeggend-zwijgend-zwaar.

Maar haar woorden zou ze dwingelanden, in wild gevlokte taal haar smart ontboeien, en de genadegift van 's keizers lippen tot zich roepen.

En op de hei gekomen, zag ze onder luchtgetril de legerplaats zoo vredig sluimeren en naderend een tent van purper. Purper! Ze haastte zich, de blikken strak geketend naar de keizerlijke tent, die als een roode paaschbloem onder willig-witte bloemen kleurde.

In de legerplaats, waar zwaar gehuifde legerwagens kreupel stonden en krijgers in schaduwsteden luierden of om een tent, die afgebroken werd, de zeilen als vlindervleugels nederfladderden deden, riep Gonda met overluid gejaagde stem naar zwaar in leer en ijzer opgetuigde mannen, die heen en weder loopend, knechten aanhitsten

tot een snel begrip. Haar stem werd kleiner met benauwde herhalingen van 't geroep: 'de keizer, keizer!' En ten laatste een hoofdman volgend, zag ze nog even heidenen met ruilwaar langs de tenten sluipen en verdwijnen, en dan stond ze voor de groote tent, waar ze met een verdoofd gevoel naar binnentredend, een man zag, die een mantel van friesche wol over de schouders in een boek geheime teekens zat te lezen.

Geritsel hoorend hief hij 't hoofd, met klein gewoon gebaar haar wenkend, voor te treden.

Uit hare vreesverdooving ontwikkelde zich een moed, die haar recht als een speer met een verheven-vragend voorhoofd uiten deed: 'Zijt gij de keizer wel?'

De keizer knikte met een zelfbewuste, waaijerige hoofdbeweging, die haar rood en dan bleek deed worden. Ze wierp zich neer. Haar handen stameltastten naar zijn voeten en dan tusschen gestrekte armen 't vallend hoofd, waarlangs de haren in moe-blonde strengen daalden, haalde ze haar moed weer in en op een woord van hem, rees ze halverwege en sprak: 'Vergeef! Dat ge de keizer waart, kon ik niet weten zooals ik niets meer weet, sinds Woonfred weg is. Vergeef me! Ik kan hem nergens vinden bij den tempel, onder den eik en ook in Irmenlo niet. En ik zoek overal, ik, een verlopen vrouw, die naar de eenzaamheid gestuwd, hem roep en roep. De wanhoop slaat me. Mijn oogen zien de wereld duizelen en achter

mij hoor ik Irmenlo en voor me in ongeziene verte of nabijheid, keizer, 'k vreet, dáár, tusschen tenten ligt hij, hij, mijn man, Woonfred, de Wodanpriester, die naar u toog, om Irmenlo te redden. Red hem, als ge keizer zijt, o red hem, red hem!'

Met een zacht-vaderlijk toeknikkend glimlachen legde hij de handen op haar hoofd, zoodat haar oogen in diep blauwen glans van uit 't schaduwvelven zijner palmen smeekten, - toen schoof een gestalte tegen den tapijtwand van den ingang.

Stil, rechtop stond Hiltrude, een dochter van den keizer in luisterende houding. Een pluizig gewaad, over den boezem spannend, sneeuwde in wijde plooiën van fijn gewrichte heupen naar een zoom van gouden stikwerk, waaronder een rand van 't onderkleed te voorschijn purperde. Van den gouden, met edelsteen verlichten diadeem weefde een sluier over 't aschblonde lange haar. Behagelijk de door den wind ontkrulde haartjes uit de oogen strijkend, schuilekeek ze door een glimlach heen, die kuiltjes in haar wangen putte; en door den keizer opgemerkt, zei ze, met speelsche heupenwiegling naderend:

‘De keizer leert deze vrouw in grieksche boeken lezen?’

De keizer trok haar ter zijde, in snelle woorden duidend, dat de vrouw van den Irmenloschen Wodanpriester op zacht bedriegelijke wijze uit de legerplaats geleid moest worden.

Hiltrude's gelaat ontplooidde zich tot een treurig

kinderlijke uitdrukking en met een meewarige beweging de steeds geknielde aan den schouder rakend, sprak ze op fluisterend vertrouwelijke wijze: ‘Kom mee, ik zal helpen, kom!’

Door Gonda gevolgd, schreed ze tusschen eerbiedig stramme krijgers naar de vrouwentent, waar ze Gonda onder weef- en spinnemeisjes neer deed zitten en dan, de wijde mouwen luchtig langs de zijden, de tent verliet.

Gonda zat stil en treurig vreemd onder de vreemde blikken en terwijl de angst in haar voortraderde, zag ze pijnlijk zwaar naar de tentenwanden, behangen met tapijten, gewaden en banieren, waar beelden over donkerroode of zilveren velden in gouden stijfheid gingen. 't Was haar, als zat ze in een regenboog met kleurenklimming van af de wanden over zonlichtstrepn naar het geblaak van 't gewaad der vrouwen, zooals dat van Rotrude, 's keizers oudste dochter, die met een sleepend blauwen blik tot haar bastaardbroeder Karel opzag.

En toen Hiltrude wederkeerde, nam ze Gonda bij den arm en zei, dat ze de buiten staande krijgers volgen en gehoorzamen zou, volgens den wil des keizers.

Maar Gonda, die 't frankisch niet verstond, riep gejaagd: ‘Waar is Woonfred,’ zoodat de meisjes in een onverwachten schaterlach over spin- of weefstoel bogen, en zij onder afwachtend beven de tent verlaten moest.

XI.

Toen Woonfred na Alkwerts hoog uitslaande woorden de hut uitliep en 't lijf voorover rende, bedwong hij zich bij 't naderen van het woud; en armoedig naar de zwaar belaste boomtoppen starend, ging hij met armoedig-bedachtzamen tred tot in der woudbewanding stemmige schemering, waar hij zijn lijf ter ruste leunde tegen een stam, terugdringend in zijn waakzaam leven, een gedachtesmeulen, ontstoken tot een siddervlam, een siddervreezen voor de stil opklachtende zangen der Christenen en hun eendrachtelijke kracht, die den verspreiden moed der zijnen zou dooden en Irmenlo doen branden tot een reuzentoorts. Daged in zijn wit gewaad, zag hij hijgend naar stammen en takken, die in hun vacht van grijs verzengd mos zich moe-begeerig over hem rekten; en als de wind zich door 't woud heenwerkte, beierbeefden mossige baarden, vingertrilden in mos gezwachtelde bladeren, schudde het woudgevaarte als het grijs omhangen hoofd van een grijsaard.

En Woonfred in 't bewustzijn, dat zijn hooge

strevingen aan 't tanen waren, dat hij vergeefs zijn krachten bewaakt, vergeefs zijn woorden in schrijdend zwijgen verborgen, dat hij vergeefs zijn stem over offer- en maalstedemannen gelengd had, voelde, hoe hij den last niet dragen kon door nieuwe zeden, die als een hongersnoodgerucht het land overheerden. 'Irmenlo, Irmenlo!' en met breed ontvouwde gebaren wierp hij zich onder een boom, Wodan zijn klacht tegemoet zendend, zijn stamelend vragen, of hij om Irmenlo zou gaan en zijn mak geworden handen aan den keizer geven. In overijling wierp hij de woorden uit, boog hij meer en meer, zich kleiner makend.

En hoog over 't woud scheurde de zon den wolkenluier. De stralen waadden door de ingewanden van 't woud en gingen over Woonfred, die van de aarde rijzend, de oogen sloot voor 't nieuwe licht, waarin rookerig gele walmen baanden. 'Wodan, Wodan, ik ga!' mompelde hij in een nederige houding. En 't woud verlaten, vond hij aan den rand Dornwelf zitten. Dof verhaalde hij, naar den keizer te moeten gaan. Wodan wilde 't; en daar Dornwelf zwijgen bleef, vervolgde hij vragend, waarom hij niet in de hut was gekomen.

Maar de andere antwoordde met een onderdanig gewapende stem: 'Ik wachtte hier als een jongen, die naar den boom op tuurt, totdat de rotte appel valt. En nu hij gevallen is, zal ik den mannen zeggen, dat gij naar den keizer gaat, omdat Wodan bevolen heeft.'

Onder een verachtelijk gebaar verliet hij den Wodanpriester, die om zich heen zag, zinnend naar een mogelijkheid, iemand in zijn zorgen mee te nemen. Maar niemand vindend, zuchtte hij onder 't gewicht der smartelagen, die zich stapelden over zijn wilskracht, 't oude leven door nieuwe tijden heen te voeren; en onbewust betrad hij weer 't heilige woud, waar druppels tikkend traanden en schors van de stammen schilferde als korsten van een maanzieke huid.

Zich zelve trachtend weer te vinden in zijn gedachtenstreaming, liep hij telkens van 't pad, zoodat de takken zijn priesterhemd scheurden en zijn voeten gleden in 't brijjige moer.

Maar in een nieuw woud onder lentegroene looverbladeren, die als speelzieke kinderhanden 't zonnelicht tusschen de vingeren blozen deden, glimlachte hij, een gulden rand om zijn neveldroefheid. En in oversmart verheven, volgde hij 't pad naar Utiloch, den Wbdantempel en Irmenlo achterlatend, alsof over zijn afgelegden weg vele jaren versleten waren en de herinnering aan 't versleten woud als een sagengrijze droom nanevelde.

Heidenen ontmoetend, die lagen loerend op wild, hoorde hij hun vragen aan en dan de wenkbrauwenborstels over de oogen, sprak hij met lage stem, dat, nu ook hun vrijheid stuiptrekken ging in het web van Christenpriesters, hij aan Wodan gevraagd had. - En Wodan zond hem naar den keizer, om rechten te eischen en schifting van goed en kwaad,

dat zich nestelde in alle hoevereten, dat men sneller van 't gelaat der menschen kon lezen dan kwade runenteekens.

En toen hij zweeg, vielen de mannen zijn woorden bij onder luide gejuichen. Onder wapengeratel groetten ze den onwankelbaren priester na, die statig zwaar voortschoof als in een witgeverfd ijzeren hemd, de handen tot vuisten krimpnd, om zijn wanhoopstoorn te verdrukken en zijn oproerigen geest. Was de Wodanpriester zoover, dat hij den gang naar vernedering, naar smart en naar schande achter een zonneschijn van woorden vergulden, dat hij zijn wonderen wil verbrijzelen moest?

En in wildgeschuimden toorn tegen zich zelve, wilde hij terugkeeren, liever dan de hoeven zijner verbeeldingsbegeerten zien branden. Onder brokken van vloeken verguisde hij Christengodennamen. Terug, terug! Maar hij kon zijn beenen niet dwingen. Niets gehoorzaamde hem, die als uitgeworpen tegen de heidedeining liep en zich latende gaan, meer en meer week van 't groote leven.

Als gedragen door een wolk, zag hij de dingen voorbijgaan. 't Was hem alsof de blauwe hemel week en een zware hitte de hei deed knetteren en zonnestralen hem in nek en schouders beten. Maar altijd liep hij, trachtend zijne krachten bijeen te roepen en terug te dringen door onzichtbare machten, waarin hij voortgestuwd werd als een, die niet weet, waarom en waarheen hij gaat. 't Hoofd

door baard en haren als vastgemeerd aan zijn zwaren romp, kwam hij tot voor de legerplaats, waar hij de tenten herkendend, zijn eerste beving weer voelde, zijn eerste vrees voor een onzichtbare kracht.

Op een krijgerafdeeling stuitend, deed hij 't hoofd naar voren schuiven. Somber-blind als een dier, dat staart in licht, staarde hij naar het lichtgerits der schilden en speren, gedragen als een wapengerij aan den wand.

Maar de mannen, in hem den Wodanpriester herkendend, klonken zijn handen en voeten aan ketenen en brachten hem naar een tent, waar hij in grauwe gedachten zat te luisteren naar 't zwaargeharnast krijgsweg, alsof hij, alles te voren geweten, vrijwillig was binnengetreden, om als gevangene gast des keizers oordeel af te wachten. Als hij zich even bewoog, maakten de ketens bescheiden rinkelgeluiden of volgden zijne bewegingen na in lang meegaande lijnen. In een zee van rust keek hij naar den zwart geschoeiden schemer. En dommelend voelde hij een loomheid zijn leden besluipen en zakte hij achterwaarts in een harnas van slaap.

Den volgenden morgen ontwaakte hij in een verhard gedachtegevoel, alsof de slaap nog in zijn hersens zetelde. Alsof hij geen verleden te herdenken had, stond hij op en liep heen en weer, zijn leden ontspannend onder roestig gerinkel van ketenen, die zijn voeten nasleepten en zijn hand-

gewrichten omgrepen als ijzeren klauwen. 't Hoofd naar omlaag, enkele kruiden bemerkend, wier halmen hun groen aan 't licht van een opening slepen, streefde hij met zijn blikken 't klare buitenlicht, 't weergelicht van het groote leven.

Maar een gerucht van krijgers, die wapens dreunen deden, ontgingde in hem een dreunend tot bewustzijn-komen van zijn gevangen kracht. Als wolven om een hoeve-in-winter belegerden ze den Wodanpriester. Hij wilde wel, 't lijf door het tentezeil heen, uitdagend schreeuwen.

Maar toen 't geluid hunner schreden als op kussens weggedragen werd, herkende hij een zachte en droeve stem in hem. Ter wille van Irmenlo het graf van zijn willen geworden, moest hij niet met hoogmoedig woordengebaar, maar in stille jammerklacht over zich zelve zitten. De armen zwaar langs de zijden, alsof de ketens hem naar de aarde leidden, legde hij zich neer op den modderigen grond.

En 't eentonige grijs verdoofde het licht zijner oogen, vermolmde zijn gedachtengangen. Als de keizer kwam en zijn klacht aanhoorde, murmelde hij. Als de keizer kwam. Maar de tijd scheen voort te sluipen, totdat de avond uit de hoeken kruipend als een dier de platte pooten rekte en in vormenwisseling tot scharven zwart aandikte.

Den volgenden morgen, zat hij weer tegenover 't eentonige leven, dat aan zijn krachten zoog en zijn gedachten verbloeden deed. In een warm verlangen, kleuren te zien, scheurde hij 't doek en

tuurde naar de tentenweide, waar zwaargewapenden in zwijgend zwaren kuddegang, en mannen-te-paard, een leeren kap om 't hoofd en aan den arm maanvormige, roodgeverfde schilden, gingen.

En hij dacht na, hoe hij in Irmenlo van deur tot deur zijn woorden opgebeurd had tot een ernstig groot gemaan voor deze tijden; en toen eindelijk, eindelijk 't lang verwekte licht ontluisterde, hoe de Irmenloërs, schuchter voor den dood en schuchter voor den Wodanpriester, met zuur-zoete woorden hem kwamen manen, heen te gaan.

Het zeil verder open rijtend, zag hij de heldengraven, den verminkten aarden Ardatempel en het heilige meer, dat als een reuzenoog, omhaard met riet, van den hemel droomend, Woonfred droomen deed.

In zacht geveerde wiekestreken kwamen om zijn verloren blikken herinneringen aan den Ardastoet, den langen sleep van wit, waaruit 't geroep van 'vrede, vrede, de goede Arda nadert' de menschen ter aarde nijgen deed.

In een vleeschverdooving zag hij onder het halve ooggeboog des hemels de laatste priesters in ernstigtragen gang hun wit wegdragen en door struiken-scheuren heen den stoet in wit gewemel voortbewegen, hoorde hij der menschen groeten: 'Vrede, vrede' zwak en ver elkaar ontmoeten tot een stemgedrein, dat als bloemengeur heel licht de lucht ontroerde en dan slapen ging. De stilte duizelde. De beelden bleekten. En starend in de

grauwe tentenruimte voelde hij weer de opstanding van een haat.

Waar vroeger heilige ommegangen gingen, waar vroeger alle boomen heilig waren, lagen thans vreemden, die op de heide gore vlekken, schandvlekken van hun mierenleven, achterlieten. De tijd was niet meer ver, dat ze de aarde kwetsen zouden, wouden vellen, om hun kerken, kloosters op te bouwen en het geheele land laffelijk verdeelen tot akkervelden.

Hij wendde zich om, een bitteren nasmaak aan de lippen. Zijn vingers beefden, kromden tot vuisten, die tegen de aarde beukten. Naar daden smachtte hij, naar daden. En de keizer hield hem gevangen. Zijn sterke smart werd overstoft door het ootmoedig wachten en op wat?

Voorover bleef hij zitten, totdat de late avond-zuilen zich om hem scharden en hij steunen willend, in zwaar geslagen slaap ter aarde viel, alsof het heele nachtgebouw op zijne leden rusten ging.

En dan voelde hij zich licht, heel licht wegzweven.

Hij droomde - dat hij op een heideheuvel stond. Over zijn schouders dreven roetig zwarte wolken. En half in mist, die over de heide wolde, zag hij gestalten, eindeloze rijen mannen, vrouwen, kinderen, wier gelaat beschenen werd van vreemd onzichtbaar licht. 't Werd zoo vreemd in hem, zoo onbevangen vreemd en licht. In zijn hoofd sloegen gedachten overeind. Ongeroepen kwamen woorden; machtige woordgeluiden, die door de lucht ver-

zwaard, over de menschenhoofden luidden. Hij sprak van 't groote toekomstleven, van 't leven-op-zich-zelf, dat als een boom in lentegroen gesprankel spruitte en dan den stam omschorst, onwrikbaar sterk de stormen stuitte. Zijn borst bewoog zich, wijkend voor de woordenstoeten, die statig zwaar zijn mond uittogen. Kletterend scheurden zijn opgeheven armen wolken.

Maar toen hij merkte, dat de menschen zijn woorden ziende, niet bewogen werden, werd hij wakker; 't hoofd stuttend sloot hij de oogen voor den nacht-onmeetbaar-grooten-nacht, die zijn bewust-zijn weer in zwarte wijlen wond en hem, de handen als vastgenageld aan den grond, van droom in droom deed tuimelen.

En toen hij 's morgens tegen den wand moeknikkend luisterde naar regen, die met een taai geduld de tentezeilen zachtjes geeselde, stond hij op, om 't zware soezen uit zijn hoofd te drijven; en dan legde hij zich neer en tuurde door de reet naar mannen, wier lijven in leeren krijgsgewaad als gladde beukenstammen glommen.

Ze naderden.

En door de los gerukte opening trad een monnik, 't gelaat omkapt als door een rondboogvenster, plechtig zachtjes binnen. Zich neerzettend in de modder, sprak hij met spitsig-fijne vrouwestem van 's keizers en van Gods genade, en, daar Woonfred zwijgen bleef, boog hij 't hoofd en prevelde over bewegelijk gevouwen handen liederwoorden.

Maar Woonfred bewoog zich niet. Zijn oogen gingen schuil onder de wenkbrauwborstels, zoodat de monnik, trachtend wederwoorden te verwekken, eerst stil aandachtig preeken ging en gaandeweg, zich losgerukt in geestesdronken zwijmeling met luid fluitend stemgeluid over den Christus zegezong, over den godmensch, die zijn huis verlaten, zich zelf ten offer brengen ging.

In een gelogen sluimering zag Woonfred, hoe de monnik eindelijk heenging, 't hoofd ootmoedig tusschen opgeheven handen, wier vingers zich zachtzinnig van elkander spreidden.

Maar na een fluistering voor de tenteopening kwamen krijgers hem naar buiten leiden naar 't groote licht, dat tegen zijn verzwakte blikken blikkerde. En 't gelaat omlaag, zijn priesterhemd bekleet met modder ziende, liep hij als een versleten mensch naar de purperen tent, waar de keizer, 't zwaardgevest aan beide handen zat te wachten.

Zijn hoofd op korten nek lag groot gebouwd over den blauwen friezen mantel. Tusschen zijn grijze haren en grijzen baard met barnsteenkleurige vlekken, trachtten zijn vastgelegde blikken uit staalblauwe oogendiepten des Wodanpriesters stemming te benaderen. En met een rustig afgemeten, van hoogen aanhef gaande stem, riep hij: 'Waarom hebt ge met ruwe hand het heilige aanrakend, een mijner priesters uit uw hut geworpen?'

Woonfred, die zich den keizer week, verbleekt in goud en purper, uitgebeeld had, stond in een

wijd ontzag voor zijne rotsig koene grijsaardsleden, voor de voorname wending zijner stem. Dof beslagen kwamen de woorden van zijn zwaar bewogen lippen: ‘Hij krenkte mij - en mijne Goden.’

‘Welke Goden?’ De verraste keizer sloeg met de hand aan 't gevest.

‘Wodan - de andere - alle Goden hoonde hij in scherp gewette woorden, zooals gij allen pleegt te doen.’ En in ontwaakten ijver zag hij naar den blik des keizers, die, niet begrijpend, riep: ‘Daar Irmenlo u niet uitlevert, hoe komt ge zelf in ongemunte taal uw godensleep voor mijn gedachten voeren?’

Een wreede glimlach legde zich om Woonfreds lippen en in teruggedrongen smart, wees hij naar zijn gewaad: ‘Hoe ik hier kwam, ziet ge aan mijn priesterhemd. 't Maagdelijk wit ging door mijn gang hierheen verloren. 't Grootte leven, 't leven-op-zich-zelf ligt thans verstoord als heilige tempelbouwgeraamten en daarom weeklaag ik in ongemunte taal, die in mijn priesterziel zich om en omme wentelt en door één wenk ontschiet in ongemunte kracht.’

De handen over zijn knieën luisterde de keizer. En tegenover welbekende klachten, aan heidenslachten van vroeger denkend, voelde hij, nu 't branderig rood zijner wereldbegeerte geelde, den zachtgearmden drang, de handen uit te strekken en den man onder de bogen van zijn hoog gestutten wil te leiden.

En langzaam plechtig rees hij van zijn zetel en langzaam plechtig sprak hij: ‘Misdadig zijt ge, priester, en uwe misdaad draagt ge hoog als een banier op uw hoogmoedige woorden. Ge verdient den dood. Maar 't dooden moe, wil ik u een hand toesteken en voor 't besmette kleed een nieuw gewaad van nieuw-wit, goud-wit linnen geven. Ik zal u brengen naar 't nieuwe licht, waar de menschen elkaar in geestomarming schragend, in grenzenloos gegroeide kracht de wereldgrenzen overschrijden. Als ge naar 't goudlichtflikkeren mijner woorden luisteren en buigen wilt in trotschen ootmoed - want niemand mag zijn kracht verloochenen - dan zullen mijne gunsten als lenteregen over de landen van uw leven sproeien, dan zal ik u beschenken met paard en zwaard, met krijgssieraden, die in den dag en nacht als sterren aan uw wapenrusting schitteren zullen.’

Woonfred beet zich, zijn adem achterhoudend, op de lippen. Nauwlettend loerend naar de woordenvlucht, verbleekte hij. Maar toen de keizer zweeg, trad hij in de bedwongen rijzing van zijn toorn naar voren; en - de vuisten naar omhoog, sprak hij met heesch geworgde stem: ‘Denkt ge, dat ik beloften plukken, dat ik met woordenknikken ja en nogmaals ja kom zeggen!....’

In onbeheerde woede zijn woorden als fakkels slingerend in 't tusschenduister van zijn even zwijgen, riep hij: ‘Ik wil niet geringeloord worden als een vrouw of een lijfeigene, wil niet beleend zijn met

uw gunsten, opdat ik evenals de anderen met lijfeigenengang en afgedragen woorden en hunkerende blikken naderen zal en buigen, buigen, totdat mijn nek een rustbank voor uw voeten worde. Ik wil geen nieuw gewaad van goud of witgoud, om 't even. Goud haat ik als den goudschijn uwer woorden. Ik wil geen krijgssieraden of sterren of wat meer ge geven wilt, want ik veracht uw kruis, gedoode hout uit mijne wouden, en uw omarming, die doodsomarming is!

Voor 't vertrokken wit gelaat, waar de oogen goudblauw uit hunne holten schitterden, bracht hij de vuisten en dan wong hij een hand om zijnen arm, rukte aan de ketenboeien, die door zijn woorden regen-kletterden. In zijn ontwrichten toorn 't hoofd voorover, zag hij de tentewanden naar elkander tuimelen en een schuimgesprankel van de lippen, deinsde hij met verwilderde oogen, als stond hij voor een draakgevaarte, toen de keizer, een binnentredend hoofdman, naar Woonfred wijzend, toeriep: 'Vandaag nog deze Sakser onder 't zwaard - breng hem naar buiten!'

Omstuwd en voortgeduwd door krijgers, viel Woonfred van zijn blinden toorn in koud ontwaken. Hij hoorde niet 't spotgeroep der mannen, die op zijn hielen staptten, hem naar elkander smeten of lachend wezen naar 't verscheurde hemd, waarin zijn beenen loom een doorgang zochten. Verwaaid als in een storm, liep hij door hoongelagen en langs tenten, waar mannen den zonderlingen Sakser

in ontredderd priesterhemd nakeken, wendde hij 't hoofd, de neusvleugels zacht bewogen.

En dan lag hij onder bewaking van twee mannen op een heuvel te staren naar de legerplaats, waar gestalten tegen tenten donkerden en donkere plekken mengden onder 't bruin der hei, wier effen wijdte omsloten werd door stoffig-zwarte wouden.

Hij bewoog zich niet uit vrees, gedachten te bewegen, doodsgedachten, hem door den keizer ingegeven als een doldriftig vretend gift, dat het bloed deed wijken uit zijn handen en zijn hoofd zoo ijl en licht deed worden, zoodat zijn bliken vergeefs een rustplek zochten. Ze vielen telkens. En telkens hoorde hij: 'Vandaag nog deze Sakser onder 't zwaard!'

Door schandelijk sterven zou hij voor Walhalla moeten staan en wachten, wachten en niemand zou hem opendoen. Een walgelijk koude vrees rilde in hem op. Zweetdruppels vielen uit zijne haren over zijn bleeke trekken. Hij voelde zich als een gewonde in een zandwoestijn, waar een benauwd geheim onder een kring van ravenkrassen nauw hoorbaar hijgend tot een doodskreet ligt. Aan bloeddooraarde, donkere toekomstbeelden hingen zijn bliken uit een waterig blauwen oogenschijn en zijn bleeke lippen weken: 'Wodan, Wodan!' 't Was hem, alsof de wolken-zwangere lucht gestut werd door een grooten windopzet, waarin zijn haren uit elkander vlogen. En onder 't uitkijken naar de mannen, die een Christen-

priester halen zouden, zag hij altijd dezelfde krijgers voor hun tenten neergehurkt, dezelfde schildwachts, stappend met herhalingschreden en dezelfde mannen, die zich om tenten rekkend, de ijle zeilewoningen ontkleedden.

Het aangezicht der heide donkerde onder logge luchtgevaarten, die berustend reden op den tot storm gewassen wind, en dan vaneen gereten, ontdekten ze de ondergaande zon, wier koperrood gegloei over de vlakke baande.

Woonfred zag naar het rood roosterende zonnepad, dat hoog op voerde naar de wolkenvelden, waar hij strijden zou - hij zag 't aan der wolken roode runentekens, die zijn geheugen versterkten, want was hij niet met heldenschreden door wangebruiken en wanverhoudingen gegaan, had Wodan zelf hem niet gezonden, opdat hij als een offerdier zou sterven?

Innig omrankten zijn gedachten des keizers woorden. Als bloed, dat uit een wonde vloeiend stolt, stolden zijn doodsgedachten tot een vasten grond. Nu alles van hem week, zou hij ook wijken en met hem ongekrenkte en ongekrenkte wouden en onbesmette heide wijden, waar onbewuste mensen vloden.

De armen naar de aarde, voelde hij den groei der wrokverharding, die zijn hoofd bevolken deed met ommegangen van wild opvloekende gedachten.

Omdat ze hem met ijdele woordenspeligen, met vroom vertrokken trekken en bezwichtende gebaren

kerstenen, omdat ze hem in laf gebukte levensmoeheid leven laten wilden, wilde hij, de Wodanpriester, de aarde afstootend, als een aas tusschen de bladeren bengelen of 't hoofd vrijwillig tot een zwaardstoot leenen, wilde hij met zijn gedooide lijf een struikelblok voor 't beengesleep der Christenen worden.

Als een heete zandwind wervelde de haat door zijne ziel. 't Gelaat naar de koelte, zag hij langs de in schemerbedding neergezonken tenten schimmen, gebogen onder huidenvrachten gaan, herkende hij langzamerhand aan hun wantrouwend schuwe wijze van om zich heen te zien en naar hun waar te wijzen zijn mannen, Wodanmannen. In vreugdeovervloeijing, waardoor een drang heen brak, hun mee te deelen, dat Wodan in Walhalla op hem wachtte, wendde hij zich tot zijn bewakers, zeggend, dat hij met de mannen spreken wilde.

En toen ze niet verstonden, rees hij in onbesuisde drift, hen aan te roepen, met onverwachte zwaaiing van zijn met ketenen behangen armen en loosde een vreugde-dronken schreeuw, die de heidenen deed omkeeren; en ziende, hoe hun priester, getemd door ketens, stond te wenken, stieten ze een afgestompten schreeuw, wierpen de vrachten af. Sommigen, naar de saksen grijpend, renden naar den heuvel, alsof ze hem bespringen wilden. Maar door anderen aangegrepen, werden ze teruggesleurd.

De bewakers sloegen in allerijl de speer tegen het schild. Onder opschrikkende geroepen van 'wa-

penen, wapenen' van den heuvel dravend, verloren ze zich onder de hitsjacht der krijgslieden, die van overal wapens slepend en schreeuwende te voorschijn liepen.

In zwaar gespannen beving de armen halverwege opgeheven, zag Woonfred hen in snellen draf klein donkeren langs de tenten en verder zijn mannen, ingehaald door pijn en speer de hielen hoog opwerpend, vluchten, vluchten. Een vertraagde. Hij hinkte. Een ander, een speer als een reuzendoorn in den rug, strekte, 't leven nagrijpend, heel hoog de armen in de lucht en viel dan in een lijfverzakking. Weer viel er een, weer een.

Woonfred klauwde de handen in de borst, scheurde zijn hemd vaneen, als wilde hij zich bevrijden van de wanhoop. Nu hij weerloos gemaakt was, werden zijn mannen gejaagd en aangeschoten als wilde dieren. Knarsetandend rukte hij aan de boeien. 'Wodan, Wodan,' en 't bovenlijf voorover, zwoegde hij den heuvel af, gevolgd door ketenen, die zijn verzenen geeselden.

Hinkend en telkens struikelend in zijn zwaar beladen loop, rende hij langs de tenten. En met een sprong viel hij over een der vreemde mannen, schroefde zijn handen om zijn nek en schroefde, de lippen tot een wit gespot verwrongen.

Maar toen een ander de speer in zijne zijde plantte, ontspande hij zijn vingers. 't Gelaat in smartverwondering wankelde hij en viel, 't topzware hoofd naar achteren.

De krijgslieden kwamen hijgend, een voor een om den Wodanpriester, wiens lijf gestreeld werd door een reeks van zachte stuipen. Van zijne zijde, waaruit de speer getrokken was, kleurde een wimpel bloed en schuimde uit zijn mond, zich nestelend in zijn haren. En toen zijn lijf ter ruste ging, stieten de mannen, redetwistend over zijn dood of niet dood zijn, telkens den voet tegen zijn lijk, totdat ze knikkend door elkander galmen deden: 'Dood - Hij is dood!'

XII.

Toen Gonda door krijgslieden de legerplaats was uitgeleid en aangezegd, niet meer terug te keeren, scheelde zij wangunstig naar de legertenten. Haar handen kramden zich in hare borst. Een stuk maar van zijn mantel of speer wilde ze zien of hooren een stuk van zijne stem. De haat steeg uit haar smart als eene vlam uit rookgetalm.

Waarom moesten de Christenen hem zorgvuldig laf bewaken en zij van den eenen naar den anderen gaande vragen, vragen, terwijl haar lijf verdroogde van den dorst naar daden.

Ze wilde als een man opstaan en met een ruig gebaar een greep doende in de toekomst, heidenen aanhitsen tot een aanval en dan Woonfred uit de legerplaats-bestorming dragen of in heldenwellustweeën sterven. Dronken gedachten rookten in haar op. Dadelijk, voordat de tijd den tragen gedachtengang inhaalde, moest ze de heidenen samenroepen, om met haar op te gaan.

Alsof ze reeds het zwaardmes voelde wegen, liep ze, een vuist aan den gekromden arm met

broeiig-warme blikken onder woudendaken, wier blâren tusschen rood-gouden zonneblikken avondkleurden. De warmte walmde uit 't gewaad langs haren nek. Haar wangen gloeiden. En in een hut niemand gevonden, liep ze verder, hijgend opgaande in het torenhoog verlangen, haar hand bespat te zien met bloed van vreemde mannen.

Weer aan een leege woning landend, legde Gonda zich neer, roepend en dan verwonderd luisterend, of niemand kwam, of niemand op haar stem antwoordde. Ze vroeg zich af, of de anderen ook den Wodanpriester zochten, of dat ze met hem waren opgegaan. En in de nachtomsuizeling voelde ze haar wakenskracht ontbonden en viel ze neer in zwaren slaap.

's Morgens, toen ze naar menschen zoekend ommedoolde, scheen 't woudleven in onvruchtbre starheid stil te staan, de waaierige top- en takbeweging in eeuwige rust te gaan. De raven kwamen niet, evenals in dagen van strijd, wanneer de smullers aan 't lijkengastmaal op de heide waren, hun runenkreten-kransen door de grijze dagen dragen.

En langs een beek, waar lipgesmakjes in looveren bedbedekking smoorden, liep ze over 't natte mos, dat lijdend onder hare schreden de stilte stollen deed tot luchtgeduizel, waaruit allengs voetstappen kraakten, struiken als zijden gewaden van elkander schoven en een oude vrouw met lijfgeknik te voorschijn strompelde.

Gonda nam haar kleet, dat aan den beekrand

nipste, in haastige handen op en riep dwarrelvragen over den Wodanpriester en 't uitgestorven woud.

Maar de oude vrouw zag haar een wijle tergend zwijgend aan en dan wierp ze een arm uit haar gebulden rug, schreeuwend, dat zij, Gonda, in manke woorden klaagde, terwijl ze de tempelhut verlaten, in Irmenlo de christenbende, ja zelfs den keizer afgelopen had en thans als een nog niet gevrijde het haar ontblootte. Met wilde schokbewegingen nam ze een dooden stam, hinkte naar Gonda, die achter struiken sprong.

En buiten 't bereik der vrouw gekomen, zag ze in vragende ontsteltenis in haar binnenleven, of zij dan wel de geheele wereld zoo wondervreemd verkleurde. Kwamen haar smartomwonden woorden in vreemden onweersschijn tot het begrip der anderen, was haar gelaat door smartgetijen zoo hard omlijnd geworden of in haar ziel 't weefsel van goed willen doen uiteengerafeld tot een raadsel? Haar angstig uitgezonden woorden werden teruggeslagen als ongeluksboden. Of zelf was ze een ongeluksbode - want bij haar komst werden de menschen droevig-streng, zelfs 't woud, waar sparren met verslachte takgehangen schuin tegen andere boomen stonden als gewonde helden, die geruggesteund doodmoeë armen lieten zinken.

Voorzichtig haar droevenis wegdragend door den avond, liep ze langs de in kronkelingen verdwaalde paden. Nu ze den Wodanpriester niet ontzetten kon, wilde ze om 't leger zwerfend,

troosteloos wachten. En terwijl ze haar smart toesprak, was 't haar, alsof de woorden aan de takken bleven hangen. Zoo angstbevangen hoorde ze fluisterstemmen in de struiken huizen en in de verte boomgeruischen als stroomen statig optochtend monden in een zeegerucht, waarin ze het geroep van 'Gonda, Gonda,' zooals op den dag, toen ze voor Warnef ja moest zeggen, onderscheidde. 'Gonda, Gonda' verschool het stemgewenk zich dichtebij, en dan ontvlood het als ontbladerende bloemen in windgestuif.

Met opsidderend-vingergebaar omvatte ze haar hoofd. Was Woonfred in Walhalla en sprak zijn ziel door 't woud, of ademde 't woud, de ziel van Woonfred, door haar lijden, dat als een overrijpe vrucht aanzwol en toch niet bersten kon tot zoete tranenleken.

Weer wilde ze haar ingestorten moed ophelpen en naar hem zoeken, buiten het leger op de heide roepen, totdat zijn stem zich naast de hare neer zou vleien.

En uit 't woud getreden, zag ze verwonderd naar de maan, die als een late zomerbloem al nijgend, meelgeel stuivend lichtte over de boomschors-bruine heide, waar haar gestalte teringachtigwit in slankheid scheen te rijzen. Stengelzacht, 't gewaad bladvormig om de leden, bewoog ze zich, een geluidloos fijn meeschemerende schaduw aan de eene zijde en aan de andere de maan als weggeleidster over der heuveltoppen belichte

tippen en dan weer naar omlaag door roetig aangezwarte dalengaten. Met onverwelkten ijver zocht ze naar de legertenten. En toen ze uit een dal opklom, en het hoofd aan de heidevlakte boven den zwarten, zwak gelijnden heuvelenvloed een vuur ontwaarde, een vlamgestruik, waaromheen een tien gestalten donker kringden, stiet ze een schreeuw.

De tenten! De tenten waren weg. Uit haar warhoofd vlogen gedachten als verschrikte vogels uit een boomomloovering. Ging zij of ging haar schim door 't toover-maanlicht? Of week toch werkelijk alles bij haar komst, zoodat 't leger als door een wonderwoord ontvoerd werd?

Met stil gehouden adem trad zij den vuurgloed binnen en hoorde, dat de mannen, met wagensdienst bezwaard, het opgetrokken leger volgen zouden.

En op haar koortsig vragen verhaalden ze, dat vele heidenen - ook een in priesterhemd - gesneuveld waren, maar dat ze geen standvastig antwoord konden geven, daar niet een van hen toen in de legerplaats geweest was.

't Was haar, alsof de tijding met zwaren mokerslag de wereld om haar heen getroffen had. Zachtjes weggaande uit het licht, voelde ze in haar ziel een plechtig-witte stilte, zooals voor den aantocht van een hoogtijdsfeest. De maan lichtte zacht geduldig als een lamp bij smartgewaak. De woudrand was belegen van weemoedig lichte nevels. En op de heide geelden zanderige vlakke vakken als

afgesleten gouden kleeden. Hij was dan dood. Ze wist 't. Ze stond voor een steil opgetrokken wand van zekerheid, waarover ze niet blikken kon, niet blikken wilde naar het leven. In besluiteloosheid bleef ze dralen. Dáár was 't westen, zuiden, oosten, dáár het noorden! Waarheen zou ze nu gaan, waarheen 't ontredderd leven dragen?

En uit haar weifeling kwam teer gelipt verlangen ademen, zijn lijf, zijn hoofd, zijn handen weer te zien en aan te raken.

Met eentonigen gang liep ze te zoeken naar zijn graf. Ontwaarde ze omwoelde plekken, dan viel ze hebzuchtig, de armen strak, de handen wild omwroetend als een, die geteisterd wordt door de begeerte naar begraven schatten.

En opgestaan met een naijvrigen terugblik, liep ze verder, bukte zich weer en weer. Haar handen ritsten wortels af, zetten de nagels in het vastgegroeide zand en dan lagen ze droomerig bij haar neer. Zou ze nog langer dwalen en zoekend over de aarde dralen?

De aarde gaf den priester niet terug, en gaf ze hem, haar liefde zou hem toch niet wakker maken.

Aandachtig bij haar ongerepte smart, die als een hooglied door haar ziel opsnaarde en dan weer daalde met nageluiden, zat ze rechtop te mijmerstaren naar het gegrauw der wouden in het licht der maan.

Wat was voor haar de maan; en morgen zou de zon weerkeeren en met volhardend felle wreed-

heid om haar droefheid lichten, zooals om nachttranen, die in de vroegte aan de blâren hangen.

Als vreemdeling zou ze haar smart ten einde dragen, wetend, dat alle bloei en groei geen weerschijn in baar gaven, want nu Woonfred gestorven was, zagen haar blikken alles rouwomkleed. In haar ooren bleven gestadig klachtgeluiden toeven en haar lichaam zou van droefenis nooit verzadigd worden.

Haar gedachten uitspreidend in de maanlichtstilte, zag ze de priesterhut, omvat in woud, terug; en in weemoedige herinneringen, werd ze bezocht door Woonfreds beeld, zooals hij kwam en ging met zwaar gedreun van stappen, met zwaar gedreun van woorden, over haar stem als woudgeruisch over angstvallig bladgeprevel.

En steeds naar den woudrand starend, voelde ze een stilte in haar dalen. 't Werd haar te moede, alsof Woonfred, wiens stem wegteerde, ten laatste aan haar voeten lag, 't bleeke gelaat met bleeke lippen naar de aarde en zijn waterkoude hand, wier vingeren den druk ontweken, in de hare.

Beslopen van geheime vreugde, dat hij, onbuigzame, thans naar haar stem moest luisteren, riep ze, den blik over de heide: 'Waarom zijt ge dan heengegaan zonder een woord van wederzien, zonder een gift van troost voor mij, die als een bloem het hoofd voor alle winden buig. Waarom wildet ge uw hoogen moed niet temmen? Ja, 'k weet, ge zult nu zeggen, dat ge bultig gebogen

nederigheid veracht. O, Woonfred, nederig zie ik opwaarts tot dit droevig hooge, waaruit ge als een held gevallen zijt.'

'Maar ik, ik ben geen held. Zoo bang in smartomwintering ga ik thans in Irmenlo zeggen, dat ge dood zijt. En dan sta ik beschaamd-verlaten midden in de wereld, waar alles koud aandoet. Ook uwe hand, mijn veel, zeer veel geliefde is koud.'

En 't hoofd omlaag Woonfred niet ziende, sprong ze op. Was ze zoo zwak, dat hare droefheid leugens baarde, dat ze zich koesterde in schijn van werkelijkheid.

In statig gehouden gang als in een droom liep ze over ongelijk bevloerde heide, hoog boven haar 't gewelf, waar 't maanlicht als goudgele meed naar de aarde vloeiend, toch niet te vloeien scheen.

Zich op een heuvel leggend, zag ze tusschen de vaag omtrokken dennetrossen der duinen zacht wit nevelglanzen en fijn getande transen.

Met beide handen omvatte ze haar hoofd en neeg en neeg, wakend over de smartezenuwtrekken, in haar als een benauwde offervlam in groote aard-slaapstee.

Maar een zachte neerdruk op haar schouder deed haar verschrikt opkijken tot een der wagenmannen, die behoedzaam-troostend sprak: 'Blijf niet in werkelooze droefheid hangen, vrouw, de maan zinkt aan de andere zijde.'

De zacht-zware woorden ontwikkelden haar smart,

die wellend in een weeke overdaad haar hoofd neerknikken en haar lichaam beven deed. De tranen regenden over haar handen, zoo stil aandachtig in den schoot. En tusschen haar weldadig snikken riep ze: 'Ik kan hem nergens vinden. En nu zal hij armenlijk gekleed, zonder een speer of saks de heldenzaal betreden.'

Maar de hoofdman kwam zwaarmoedig-schor haar droefenis te na: 'Wij kennen ook het terugzien naar de dooden. Menigmaal laten wij een vriend of broeder liggen; maar trekken toch, elkander troostend, voort.' Hij nam haar bij de hand en dwong haar op te staan: 'Ga nu naar Irmenlo, of waar ge thuis hoort. Der mededroefheid stem daarginds zal milder troosten, dan geweeklaag in de eenzaamheid.'

Zonder een woord of blik wendde Gonda zich af en liep in eene zielsverdooving, waardoor somtijds de wonde schrijnde en van haar moede lippen klachtgeluiden als enkele droppels uit een bloedwel vielen. De smart maakte haar zwak, kleinmoedig als het licht der maan, die achter 't woud ging rusten. In gedachten hinkte ze gedachten na en hield ze vast, luisterend en nogmaals luisterend naar wat door wagenmannen was gesproken.

Voet voor voet trachtte ze hun woorden na te sluipen, uitziende naar een leugen, waardoor de zekerheid van Woonfreds dood tot iets heel vaags verstuiven zoude.

't Maanlicht week van den grijzenden hemel. De

gulden sterren verbleekten tot zwakzilveren kruisjes en verdwenen voor 't lichtgestruif, dat zich vergaderde in 't oosten.

Een schichtig ontwaak van vogels verspreidde zich door den afgematten nacht, waarin de morgen tochtend boomenrijen als wandtapijten deed bewegen.

In den vochtig zwaargedragen wind, die zich in haar haren nederlegde en aan haar wangen dauwen bleef, voelde Gonda een licht ontwaken in haar hoofd geworden. De gedachten in evenwicht, zag ze de krijgers om 't vuur en hoorde ze hun woorden waterklaar in haar geheugen plengen, dat ze geen zeker antwoord konden geven.

En in haar smartetuimeling had ze reeds Woonfred als een doode toegesproken.

Wankelend van leed tot vreugde liep ze tusschen den dag en nacht.

In 't westen talmden schemerstrepen. En in het oosten zette de zon zich aan de aarde uit. De stralen beefden aan den dommelig grijzen hemel als slanke vingers, die verliefd het haar uit 't gelaat van een ontwaakte slaapster streelen. En verblind in eigen glans steeg steeds de zon en legde haar witgegloeide staven over de aarde, die in haastig ontwaak dauwdruppels vallen liet.

Veelstemmig bladgedruisch kwam uit het woud, waar boomen bevolkt van vogelenluidruchtigheid, de kruinen in hoog verlangen naar het goud-licht droegen.

Gonda liet zich begaan in het gekoester van de stralen, die heidevelden stovend, zachtgekruide geuren medenamen. Dronken van morgenlusten, voelde ze haar hoofd bestookt van dronken invallende gedachten. De wagenmannen logen evenals de nacht, die alles diefachtig in haar halflicht heelde. Maar thans was de dag gekomen. De aarde, wouden, velden, luchten en Woonfred, Woonfred leefden. Misschien was hij in 't woud, waar ze zijn stem gehoord had; of was hij dood!

Zijn lijf konden de Christenen verderven - maar nimmer zijne ziel evenals 't licht der zon, dat niet door menschenhanden uitgedoofd kon worden.

Haastig voortlopend, zag ze reeds Irmenlo's abeelentoppen wimpelen, toen ze verschrikt werd van een dor-afklagend zingen.

De hand aan 't oor, herkende ze in de ouwelijk afgebroken tonen haar vaders stem.

Onder gedempte vrees versnelde ze haar loop; en in Irmenlo haar liefde in eenzaamheid herbergend, peinsde ze, hoe en wanneer Woonfred te vinden in de groote wereld, waar een eeuwig groen verlangen haar drijven zou tot aan den laatsten markesteen. En paden volgend, zag ze nieuwsgierig-angstig naar de hoeven en naar de menschen op, die haar en ook elkaar ontweken, niet wetend, welke heidenen of Christenen waren.

XIII.

Velen in Irmenlo lagen gebukt in voren of vlechtende aan een omtuining, die de gaarde van de buitenwereld scheiden zoude. Volgens de voorschriften des keizers werden oogsten gerangschikt in de pas gebouwde spijkers, werden de hoevengevels bezet met tooverijwerende paardenschedels en in korenvelden stukken ijzer neergelegd, om duivels ver te houden.

Maar toen de kerkheer na dagen van rustig blijven werken en woningen verlaten vindend, hoorde, dat ze weer naar 't woud getrokken waren, hervatte hij zijn klachten. De woorden Gods kon hij wel onvermoeid over den akker vallen laten, maar vruchten kwamen niet....

Mistroostig verliet hij 't dorp, om de ontrouwen aan te grijpen en met geweld van woorden terug te drijven naar Irmenlo, de lichtvlam in 't groote duister.

Maar aan 't woud een klagend zingen hoorend, zag hij tusschen de boomen de schim van Alkwert, die in zijn vrees voor 't geregeld leven, het woud, het huis van zijn verleden, niet meer verlaten kon; en thans op een geroep des kerkheers aan den rand kwam staan.

Het zwak gedragen lijf voorover, langs de wangen schimmelig grijze haren, viel hij met ooggeknip

tegen 't daglicht uit: 'Ik kan 't nog niet vinden. De beelden zweven wel al voor mijn ingeslapen blikken. Maar ze zijn ijl en snel vergaande als kleuren van een regenboog en niet met stof bekleed, zoodat men ze niet vatten kan en in de ziel bewaren als hosties in de hoogaltaren.'

De kerkheer hief beide handen op, en dreef tusschen de armenwijdte een zacht tevreden woordenkudde van vergeven en ééNZijn in de groote wijding, die het nooddruftig klagen van de wereld smelten deed tot één oneindig juichgesteiger.

Maar Alkwert, die des kerkheers stem als uit de verte nauwelijks hoorde, zag zich geroepen door 't bezwichtend doen zijner gebaren. Hij ging voor Placidus staan; en hem aanziende met blikken, wier felle innigheid een ver verwijderde gedachte zochten, ving hij aan: 'O, ik wist 't al. Ik bemerkte het aan uw gebaren kerkheer! Maar mijne dochter is gewoon, te toeven in het grafelijk vrouwenhuis te Utrecht, waar hare handen wit geworden zijn, waar haar gedachten, zacht verpleegd in den geheimen schemer, uitranken als de lentetwijgen van een heester....

'Hoe kan zij nu den grof geformeerden hoevenaar volgen. Vergeef me, kerkheer! Ik kan haar niet verkoopen. Al stiet mijn voet reeds aan een berg van bruidsgeschenken, ik kan 't niet.'

De kerkheer voelde zich gekweld van angstig nijpend niet begrijpen. Alkwerts ontraadselende blik versloeg zijn moed. Hij neeg 't hoofd. Schoorvoetend, met een schuchtere wending ontweek hij

hem, die, van woudduivelen bezeten, het licht niet meer in de oogen dragen kon. Nimmer wilde hij, de kerkheer, naar de wouden gaan. Nimmer wilde hij tot den vreemd verlaten Alkwert spreken. En in huivrenden afkeer kwam hij Irmenlo binnen, waar hij de mannen wachtte, de mannen, van wie niemand wist, vanwaar ze kwamen en waarheen ze gingen.

Rusteloos doorliep hij 't dorp, de blikken om zich heen als een, die in onweerslucht opstaart naar stille boomen, wier blâren afgemat naar de aarde droomen.

Er lag in Irmenlo een dommelige stilte. De menschen kwamen uit het woud en gingen weer terug in haastig zwijgen. In groepen bij elkaar, vermeden zij het luide stemgebaar, ontweken ze de nadering van anderen; en dan slopen ze weg, om met een verliefde blik- en handgestreel hun wapens na te zien, ze weg te bergen onder een glimlach van elkaar begrijpen. In avonduren, wanneer de duisternis ommuurde, riepen ze elkaar geheimzinnige teekens toe, waarop ze zich in hoeven om den haardgloed schikkend met spot doorzoute meeningen uitspraken over Christenen, wier macht hun wilskracht nimmer achterhalen zou.

En toen een moegelichte dag, aan boomen talmend, wegzonk langs de aarde en van overal mannen, 't hoofd in avondgloed, uit laag gelegen schemer daagden, werd de zaalhoeve van den schout bevolkt van gasten.

Op hoogzetels tusschen schraagbalken aan den wand zaten weer schout en kerkheer, aan hun

voeten oldermans, die in neerhangende zwaarwichtigheid den toestand overwogen; en verder in gespannen-boogvorm stonden de Irmenloërs om den haard, welks onverwachte gloedopwellingen 't gelaat der mannen raakten.

Rondom de stille menschevolte droegen lijfeigenen de kienspaantoortsen, wier vlammen angstig uit elkander vluchtten en dan hoog op als vanen langs gladbruin berookte wanden weerlichtten over grillig licht gekleurde mantels en dierenvachten, die, als aan de lijven vastgegroeid, armelijk verhaarden.

Door de stilte heen bracht Winkhorst zijne stem, manend, dat de keizer heengegaan, toch op een wenk van hem zou wederkeeren.

Naar de gelaatsuitdrukking zijner hoorders loerend, legde hij voorzichtig zijne woorden uit, bijlichtend het bevel des keizers, dat heidentempels en heidenmisbruiken braak moesten liggen in het verleden, dat namen van Wodan en Donar en andere Goden in het vergetelheidmoeras verrotten zouden.

De mannen, wier gedachten als 't blauw en blank van wel verzorgde wapens uit hun oogen daagden, bogen 't hoofd. Maar toen de schout van de bevelen van den keizer sprak, van Wodanverloochening, vlood een veelvoetig mompelen door de zaal. Schouders bewogen zich. Hoofden hielden met zelfbewustzijn achterwaarts. Een wierp smaadwoorden midden in de rede. Een ander hief de saks omhoog en trad naar voren, met heftig schokbewegen zijner armen pleitend. Maar door een ander,

nog een ander nagevolgd, werd hij overschreeuwd door 't geroep om Wodan. Ze verdrongen elkander voor de oldermans en stieten anderen weer terug tegen toortsdragers, die wankelend hun lichten als noodteekens zwenken deden en langs de wanden groote schaduwen, aan hoeken afgebroken, heen en weder vluchten deden.

De zaal was vol schaduwgevaarten en steeds hooger steigerend geroep, waartusschen wapenslagen kletterden.

In hun heeten ijver stapten de mannen in den haard, waar de brekende takken een dikken walm naar 't rookgat zuilen deden. Maar halverwege daalde de rook in trage banen over de weerspanning wild omhaarde hoofden, zoodat de schout, die telkens met geoefend zware stem 't rumoer te dempen trachtte, zijn saks tegen 't schild aansloeg, dat in een sombere klankuitdeining luidde. Maar de mannen gingen voort, de lijven in ijver rekkend, als schreeuwden ze tot het schildgemaan, toen de kerkheer door den mist als door een wolklaag rijzend, zijn wijd omkleede armen strekte en met de blikken opwaarts riep; 'In nomine patris et filii et spiritus sancti. Hoort, hoort, mijn God is een almachtig God, die de zeden eert en den Sakser den beker gunt....'

Januari 1893 - Mei 1895.